

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ
ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ
ВАДИМА ГЕТЬМАНА**

**Факультет міжнародної економіки і менеджменту
Кафедра міжнародної економіки**

ОСВІТНЬО-ПРОФЕСІЙНА ПРОГРАМА «МІЖНАРОДНА ЕКОНОМІКА»
ГАЛУЗЬ ЗНАНЬ 05 Соціальні та поведінкові науки
СПЕЦІАЛЬНІСТЬ 051 «Економіка»

Форма навчання: Денна

КВАЛІФІКАЦІЙНА БАКАЛАВРСЬКА РОБОТА

на тему **“ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНА СТРАТЕГІЯ УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ ЇЇ
НАЦІОНАЛЬНИХ ІНТЕРЕСІВ”**

здобувача Нечай Олексій Сергійович

Науковий керівник: к.е.н., доцент, Баторшина А. Ф

(підпис)

**Робота допущена до захисту перед екзаменаційною
комісією з атестації здобувачів вищої освіти (ЕК)**

Завідувач кафедри міжнародних фінансів: д.е.н., професор
Мозговий О.М.

(підпис)

Київ 2024

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВАДИМА ГЕТЬМАНА

Факультет Міжнародної економіки і менеджменту
Кафедра міжнародних фінансів

ОСВІТНЬО-ПРОФЕСІЙНА ПРОГРАМА	«МІЖНАРОДНА ЕКОНОМІКА»
ГАЛУЗЬ ЗНАНЬ	05 Соціальні та поведінкові науки
СПЕЦІАЛЬНІСТЬ	051 «Економіка»

ПОГОДЖЕНО

Керівник проєктної групи (гарант) освітньо-професійної програми «Міжнародна економіка»

Ярослава СТОЛЯРЧУК

(підпис)

«_____» _____ 20__ р.

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри міжнародних фінансів

Олег МОЗГОВИЙ

(підпис)

«_____» _____ 20__ р.

ІНДИВІДУАЛЬНЕ ЗАВДАННЯ

здобувачу вищої освіти Нечаю Олексію Сергійовичу

денної форми навчання

на підготовку кваліфікаційної бакалаврської роботи

на тему: «Євроінтеграційна стратегія України в контексті її національних інтересів»

Тему затверджено наказом ректора Університету від «07» 12 2023р .№ 2330-ст

Кваліфікаційна бакалаврська робота виконується на матеріалах:

План кваліфікаційної бакалаврської роботи

Розділ 1	Теоретичні засади дослідження євроінтеграційної стратегії України <i>(назва розділу)</i>
Розділ 2	Аналіз євроінтеграційної стратегії України на сучасному етапі <i>(назва розділу)</i>
Об'єкт дослідження:	процеси інтеграції України до Європейського союзу.
Предмет дослідження:	захист національних інтересів України в процесі Євроінтеграції.
Мета кваліфікаційної бакалаврської роботи:	розгляд поточного формату співпраці України та ЄС а також наведення майбутніх векторів розвитку відносин, з урахуванням національних інтересів України.

**Конкретні завдання, які здобувач повинен виконати для досягнення поставленої мети:
У розділі 1:**

Дослідити особливості функціонування Європейського союзу;

Розглянути механізми захисту національних інтересів зарубіжних країн під час їх європейської інтеграції.

У розділі 2:

Проаналізувати особливості співпраці України та Європейського союзу сьогодні

Дослідити основні ризики національним інтересам України в процесі євроінтеграції та навести інструменти для протидії їм.

Оцінити особливості європейської інтеграції в умовах геополітичної невизначеності

**Завдання підготував
науковий керівник**

(підпис)
« ____ » _____ 20__ р.

А. Ф. Баторшина
(ініціали, прізвище)

Завдання одержав здобувач

(підпис)
« ____ » _____ 20__ р.

О.С. Нечай
(ініціали, прізвище)

РЕФЕРАТ

Кваліфікаційна бакалаврська робота містить 57 сторінок, 1 таблицю, 15 рисунків, список використаних джерел з 27 найменувань.

“ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНА СТРАТЕГІЯ УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ ЇЇ НАЦІОНАЛЬНИХ ІНТЕРЕСІВ”

Об’єктом дослідження є процеси інтеграції України до Європейського союзу.

Предметом дослідження є захист національних інтересів України в процесі Євроінтеграції.

Метою даного дослідження є розгляд поточного формату співпраці України та ЄС а також наведення майбутніх векторів розвитку відносин, з урахуванням національних інтересів України.

В ході дослідження було поставлено і вирішено такі завдання:

- 1) Висвітлено основні механізми функціонування ЄС.
- 2) Досліджено трансформацію Європейського союзу за останні десятиліття.
- 3) Виокремлено практику інтеграції зарубіжних країн до ЄС з урахуванням національних інтересів.
- 4) Розглянуто основні етапи відносин Україна-ЄС.
- 5) Досліджено проміжну ефективність співпраці України та ЄС
- 6) Описано особливості співпраці України та ЄС на даному етапі
- 7) Запропоновано основні шляхи забезпечення виконання національних інтересів в процесі Євроінтеграції

8) Розглянуто вплив сучасних геополітичних тенденції на Україну та ЄС

Практичне значення отриманих результатів. полягає у визначенні ефективності співробітництва України та ЄС; дослідженні та виокремленні ключових загроз національним інтересам України та розробці методів їх вирішення.

Рік виконання кваліфікаційної бакалаврської роботи 2024 Рік захисту роботи 2024.

Ключові слова: Європейський союз, Євроінтеграція, економіка України, національні інтереси, міжнародна торгівля, експорт, сільськогосподарська сфера, промисловість.

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНОЇ СТРАТЕГІЇ УКРАЇНИ	6
1.1. Механізми функціонування ЄС та основи євроінтеграції	6
1.2. Практика інтеграції зарубіжних країн до Європейського союзу з урахуванням національних інтересів	14
1.3. Ключові етапи розвитку інтеграційних відносин України та ЄС	21
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНОЇ СТРАТЕГІЇ УКРАЇНИ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ	Error! Bookmark not defined.
2.1. Поточний стан та сучасні особливості співпраці України та Європейського Союзу.....	26
2.2. Перспективи і загрози секторальної інтеграції України до ЄС в контексті її національних інтересів	36
2.3. Особливості євроінтеграційної стратегії України в умовах геополітичної нестабільності.....	48
ВИСНОВКИ	56
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	57
ДОДАТКИ	62

ВСТУП

Євроінтеграція – стратегічний курс зовнішньої політики України, направлений на поглиблення політичної, економічної та культурної інтеграції з Європейським Союзом. Однак, важливо зазначити, що процес вступу до ЄС також пов'язаний з певними ризиками та викликами, які можуть негативно вплинути на національні інтереси України. Досягнення максимального ефекту від інтеграції до ЄС можливе лише за умови урахування національних інтересів. Саме тому сьогодні, в контексті війни та ослабленої економіки, умови інтеграції України до Європейського союзу є вкрай важливими.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Теоретичною базою дослідження слугували праці вітчизняних і зарубіжних вчених. а саме праці Світлани Таран, Олександра Шепотило, Павла Яворського, Євгенія Бондаренко [11], що висвітлюють питання, пов'язані з аналізом торгівлі товарами між Україною та ЄС в рамках ПВЗВТ, Андрія Кітури та Вячеслава Панова [24], які досліджують наслідки вуглецевого податку для України, кореспондента організації “Економічна правда”[26], який описує сировинний характер економіки України а також роботи В.Дудкевича [27], який описує інтеграцію України до ЄС в контексті внутрішньо європейських суперечностей.

Із зарубіжних авторів слід відзначити роботи Е.Райнерта [2], [4], в яких автор наводить теоретичне обґрунтування важливості створення переробної промисловості та розглядає промислову політику України, роботи Торвардора Гульфасона, Едуарда Хохрайтера та Тадуеша Ковальського [3], в яких автори дають оцінку європейській інтеграції Польщі, Жана Моне [12], який розглядає основи функціонування ЄС та роботи Павла Стрелецького, Якуба Гровеца та Роберта Вишинського, які досліджують вплив українських емігрантів на польський ринок праці.

Мета і завдання дослідження. Метою дослідження є визначення основ євроінтеграції, аналіз поточного стану та особливостей співпраці України з ЄС, а також виокремлення майбутніх векторів формування євроінтеграційної стратегії країни з урахуванням національних інтересів.

В ході дослідження було поставлено і вирішено такі завдання:

- 1) Висвітлити основні механізми функціонування ЄС.
- 2) Дослідити трансформацію Європейського союзу за останні десятиліття.
- 3) Виокремити практику інтеграції зарубіжних країн до ЄС з урахуванням національних інтересів.
- 4) Розглянути основні етапи відносин Україна-ЄС.
- 5) Дослідити проміжну ефективність співпраці України та ЄС
- 6) Описати особливості співпраці України та ЄС на даному етапі
- 7) Запропонувати основні шляхи забезпечення виконання національних інтересів в процесі Євроінтеграції
- 8) Розглянути вплив сучасних геополітичних тенденції на Україну та ЄС

Об'єктом дослідження є процес інтеграції України до Європейського союзу з урахуванням національних інтересів.

Предметом дослідження є особливості, механізми та чинники впливу на формування євроінтеграційної стратегії України в умовах геополітичної нестабільності.

Методи дослідження. Для досягнення мети, в ході дослідження було використано загальнонаукові методи дослідження, такі як: аналіз та синтез (при оцінці особливостей інтеграції в умовах геополітичної невизначеності), історичний (для аналізу євроінтеграційної практики зарубіжних та формування Європейського союзу). Також використано методи економічного аналізу та

статистичні методи для аналізу статистичних даних щодо результатів співпраці України та ЄС.

Теоретична, методична та практична значущість отриманих результатів полягає у визначенні ефективності співробітництва України та ЄС; дослідженні та виокремленні ключових загроз національним інтересам України та розробці методів їх вирішення.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНОЇ СТРАТЕГІЇ УКРАЇНИ

1.1. Механізми функціонування ЄС та основи євроінтеграції

Міжнародна економічна інтеграція – процеси інтернаціоналізації, зближення та поєднання національних економік, політичних та соціокультурних систем в рамках тенденції до глобалізації.

Європейська інтеграція – це шлях модернізації економіки, подолання технологічної відсталості, залучення іноземних інвестицій і новітніх технологій, створення нових робочих місць, підвищення конкурентної спроможності товаровиробника, вихід на світові ринки, насамперед на ринок ЄС [17].

В економічній теорії виділяють наступні етапи інтеграції: зона преференційної торгівлі, зона вільної торгівлі, митний союз, спільний ринок, економічний та валютний союз та політичний союз.

Зона преференційної торгівлі – початковий етап інтеграційних відношень, що передбачає зниження торгівельних бар'єрів між країнами-учасниками угоди, але не повне скасування їх.

Зона вільної торгівлі передбачає скасування торгівельних бар'єрів у внутрішній торгівлі країн-учасниць ЗВТ, однак залишає право за країнами право проводити власну митну політику відносно третіх країн.

Митний союз є наступним етапом зони вільної торгівлі; митний союз ліквідує внутрішні торгівельні бар'єри та створює єдині митні ставки по відношенню до третіх країн.

Спільний ринок включає в себе всі риси митного союзу, окрім того дозволяє вільний рух послуг, капіталу та робочої сили всередині ринку.

Економічний та валютний союз містить в собі всі особливості єдиного спільного ринку та на додачу координацію економічних політик країн-учасниць, ведення єдино валюти та проведення спільної валютної та грошової політики.

Політичний союз – найвища форма міжнародної інтеграції, що включає економічний союз а також створення єдиних наднаціональних політичних інституцій та прийняття єдиної конституції.

Європейський Союз в процесі свого формування пройшов усі вищезгадані етапи. Фактичні передумови інтеграційних процесів на території Європи чітко окреслились по завершенню Другої Світової війни. Це в основному безпекові (досягнення миру через зближення та консолідацію країн, узгодження спільних рішень для запобігання конфліктів в Європі) та економічні фактори (забезпечення вищого та стабільнішого рівня життя для населення країн шляхом створення спільного ринку; а також створення нової геополітичної сили на міжнародній арені, що могла б протистояти Радянському Союзу, США а пізніше й Японії).

Початковий етап об'єднання економік на європейському континенті передбачав економічну інтеграцію вугільної та металургійної галузей Франції та Німеччини, створення зони вільної торгівлі на товари цих галузей та заснування наднаціонального органу, що здійснював би контроль над ними. 18 квітня 1951 року до зони вільної торгівлі приєдналися Бельгія, Нідерланди, Люксембург та Італія, підписавши Договір про створення Європейського співтовариства з вугілля та сталі (Паризький Договір (ЄОВС) (англ. the Treaty of Paris establishing the European Coal and Steel Community (ECSC))[12].

Договір визначав наступні положення: заборона митних тарифів чи квот на торгівлю вугіллям та сталлю, надання пільг (в тому числі податкових) національним виробникам, заборона політики протекціонізму чи інших заходів, що обмежували б вільну конкуренцію на спільному ринку вугілля та сталі. Окрім того Європейське співтовариство вугілля та сталі регулювало обсяги виробництва, рівень цін та інвестиції.

Діяльність Європейського співтовариства вугілля і сталі виявилась доволі ефективною та мала значні економічні успіхи. Тому, опираючись на практику інтеграції ринків вугілля та сталі, 1957 року були підписані Договір про створення Європейського Економічного Співтовариства (ЄЕС) та Договір про створення Європейського Співтовариства з питань Атомної Енергії (Євратом) – (Римські Договори) (англ. Treaties of Rome)[12].

По своїй суті Європейське економічне співтовариство (далі – ЄЕС) означало проєкцію спільного ринку вугілля та сталі на всі інші види товарів та послуг. ЄЕС мав на меті вирівнювання економічного розвитку через запровадження спільного ринку між країнами-членами договору. Окрім цього воно передбачало поступове зближення митних ставок країн-учасників по відношенню до третіх країн, створення спільної аграрної політики (на чому особливо наполягала Франція) та гармонізацію законодавств країн, необхідну для функціонування ЄЕС.

На початку 60-х років також здійснювався процес формування спільної сільськогосподарської політики, яка була прийнята під тиском Франції, зацікавленої у розширенні збуту своєї сільськогосподарської продукції. Політика передбачала введення єдиних цін і правил регулювання ринків основних сільськогосподарських товарів, а також створений протекціоністський механізм торгівлі з третіми країнами.

1986 року був прийнятий Єдиний Європейський акт, що трансформував Римський договір та визначав поняття нового спільного ринку, що містить в собі наступні складові: вільний рух товарів та послуг, вільний рух капіталу та вільний рух людей. Окрім того акт містив в собі значну кількість положень, що повинні були служити більшій економічній консолідованості Співтовариства.

1992 року в Маастрихті був підписаний Договір про створення Європейського Союзу, або Маастриський договір, що об'єднував діяльність всіх існуючих співтовариств. Маастриський договір виділяв три стовпи Європейського

Союзу. Перший – проведення спільних секторальних політик, реалізація митного союзу та спільного ринку, створення Європейського Соціального фонду, захист споживачів, захист конкуренції, сприяння науково-технологічному розвитку. Другий – спільна зовнішня політика та політика безпеки, що має на меті захист ключових цінностей, покладених в основі ЄС, забезпечення миру та міжнародної безпеки, підтримка демократії та розвиток міжнародної співпраці. Третій – співпраця у сфері юстиції та внутрішніх справ, запобігання злочинності, забезпечення миру та гарантій безпеки для громадян ЄС, створення Європолу, запобігання расизму та ксенофобії.

Договір про створення Європейського союзу – один з ключових етапів в розвитку співтовариства, адже він заклав основи для подальшого створення єдиної валюти, впровадженні зовнішньої політики та політики безпеки, а також посилив співпрацю с сфері юстиції та внутрішньої безпеки.

1993 року остаточно завершилось формування спільного ринку ЄС, з його чотирма свободами – вільний рух капіталу, товарів, послуг та робочої сили.

1995 року вступив в дію договір «Про відміну паспортного митного контролю між країнами Європейського Союзу» (Шенгенський договір), що тепер дозволяв мандрівникам будь-яких національностей, що отримали шенгенську візу в будь-якій країні ЄС, вільно переміщатись всередині Шенгенської зони без жодних паспортних митних контролів.

2002 року був нарешті створений європейський валютний союз – євро як основну валюту для розрахунків запровадили 12 з 15 членів Європейського союзу. Єдина валюта на території союзу надавала наступні переваги: нівелювання ризику коливання валюти, стабільні ціни для споживачів, простір для тіснішого економічного співробітництва між країнами ЄС та можливість використання будь де на території ЄС.

Отож, Європейський Союз – складне інтеграційне угруповання із багаторічною історією та складною системою забезпечення функціонування. Для

кращого розуміння соціально-економічних особливостей функціонування Європейського Союзу, розглянемо правову систему ЄС, що є базою функціонування Співтовариства.

2009 року структура права ЄС була значно спрощена Лісабонським договором – замість трьох стовпової структури була введена одноопрона структура. Тепер всі країни-члени повинні адаптувати весь масив європейського правового доробку в національні право системи, при чому право ЄС має верховенство над національним законодавством країн а норми права мають безпосередню дію в національних системах країн. Обов'язком держав-членів є не ухвалювати законів, що не відповідають праву ЄС.

Загалом законодавство ЄС поділяється на первинне (установчі договори), міжнародні угоди з третіми країнами і організаціями та вторинне (директиви, регламенти, рішення, рекомендації та висновки, рішення Європейського суду.)

Установчі договори – первинні норми права ЄС, такі як Маастриський договір, Амстердамський договір, Ніццький та Лісабонський договори. Ці джерела права визначають основоположні норми права; якщо норми права, визначені вторинним законодавством суперечать установчим договорам, то останні мають переважну силу.

Міжнародні угоди – угоди, що укладені ЄС з третіми країнами чи міжнародними організаціями. До права ЄС відносять лише угоди, укладені ЄС безпосередньо як самостійним суб'єктом або ратифіковані усіма державами-членами.

Вторинне право складається із регламентів, директив, рішень, рекомендацій та висновків. Регламенти – правові акти, що визначають загальні норми права та застосовуються в усіх країнах однаково. Вони є обов'язковими до виконання та не повинні імплементуватись в національне законодавство, а можуть діяти у якості самостійних правових норм. Директиви – правова норма, дія якої спрямована на досягнення певного кінцевого результату, при цьому

методи реалізації визначаються суб'єктом самостійно. Директиви є обов'язковими до виконання, спрямованими на конкретний суб'єкт права, повинні бути імплементовані в національні правові системи а також часто є основним інструментом для гармонізації законодавств країн-членів. Рішення – нормативно-правові акти, які спрямовані на конкретний суб'єкт права (держава, юридична чи фізична особа) та є обов'язковими до виконання у всій своїй повності. Рекомендації та висновки – норми права, що мають лише рекомендаційний характер та не є обов'язковими для виконання.

Оскільки обсяг європейського правового доробку надзвичайно широкий, адже він формувався протягом десятків років розвитку Європейського союзу та охоплює надзвичайно велику сферу соціально-економічних та політичних процесів та явищ. Тому детально окреслити його в рамках одного дослідження практично неможливо. В наступних розділах буде коротко розглянуто лише ті нормативно-правові акти, що регулюють конкретні площини Європейської інтеграції, які є найбільш важливими для України.

Станом на сьогодні держави, що виявляють бажання приєднатися до ЄС, мають відповідати Копенгагенським критеріям, а саме: бути стабільною демократією з верховенством права, повагою до прав людини та захистом прав меншин, мати функціонуючу ринкову економіку, здатну витримувати конкуренцію в рамках ЄС та взяти на себе зобов'язання членства в ЄС, включаючи прийняття всіх цілей та положень Договорів про Європейський Союз.

Процес інтеграції країн проходить наступні етапи: підписання Угоди про асоціацію, включення в офіційну програму розширення ЄС, подача заявки на вступ, отримання статусу кандидата в члени ЄС, переговори, в яких беруть участь держави-члени ЄС і країна-кандидат, вступ до ЄС та ратифікація.

Україна сьогодні перебуває на етапі переговорів, оскільки вступає за спрощеною процедурою та минула включення в офіційну програму розширення ЄС.

Відповідно до статті 2 Договору про заснування Європейської спільноти, Завданням Спільноти є, запроваджуючи спільний ринок, економічний та валютний союз, а також виконуючи спільні політики та діяльність, зазначені в статтях 3 та 4, поширювати в межах усієї Спільноти гармонійний, збалансований і стабільний розвиток економічної діяльності, високий рівень зайнятості й соціального захисту, рівність жінок і чоловіків, стабільне та безінфляційне зростання, високий рівень конкурентоспроможності й конвергенції економічних показників, високий рівень захисту й поліпшення стану довкілля, підвищення рівня та якості життя, економічну й соціальну згуртованість та солідарність держав-членів [12].

На практичному рівні реалізація цих інтересів відбувається через проведення спільних політик ЄС. Розглянемо на прикладі спільної аграрної політики, що є однією з найважливіших в ЄС.

Спільна аграрна політика (САП)– політика Європейського союзу, спрямована на забезпечення споживачів стабільним доступом до продуктів харчування. По своїй формі САП передбачає співпрацю та спів фінансування між країнами-членами ЄС у сфері сільськогосподарської політики.

САП запроваджується на певні строки –поточна аграрна політика ЄС діє з 2023 по 2027 роки. Вона зосередиться на наступних напрямках: сприяння сталому та екологічно відповідальному веденню сільського господарства, підтримка конкурентоспроможності фермерів та сільськогосподарських підприємств ЄС та забезпечення соціальної справедливості та добробуту у сільській місцевості (розвиток сільських місцевостей).

Важливо зазначити, що держави-члени ЄС мають певні можливості для адаптації політики до своїх національних умов.

Надходження від сільськогосподарської сфери становлять близько 30% надходжень спільного бюджету ЄС, а видатки складають понад 40% з бюджету. Законодавство, що регулює сільськогосподарську промисловість складає близько

35% від всього масиву законодавчих актів Європейського союзу. Це свідчить про те, що САП є однією з опор ЄС, при цьому ключовою сферою економіки України. Отож, надзвичайно важливо в першу чергу інтегрувати саме агропромислову індустрію до спільного ринку ЄС з урахуванням власних інтересів.

Окрім сільськогосподарської політики, ЄС проводить наступні спільні політики: промислова та підприємницька, науково-технічна, енергетична, транспортна, рибальства, конкурентна, захисту довкілля, податкова, соціальна, політика регіонального розвитку та зовнішня політика.

Здійснення цих політик відбувається за допомогою реалізації спільних рамкових програм, інструментів спільного ринку, рішень та директив, структурних фондів бюджету ЄС та національних бюджетів країн-учасниць.

Державний бюджет ЄС формується на основі внесків держав-членів, пропорційно до їхнього валового внутрішнього продукту, а також зовнішніх мит та інших податків, інвестиційних доходів та інших джерел діяльності ЄС. Проект бюджету ЄС затверджується щорічно.

Основні статті видаткової частини бюджету ЄС - сільське господарство та розвиток сільських районів (аграрна політика), регіональна політика, дослідження та інновації (науково-технічна політика) та інші витрати.

1.2 Практика інтеграції зарубіжних країн до Європейського союзу з урахуванням національних інтересів

Оскільки право ЄС має верховенство над правом національних систем, то реалізація національних політ-економічних інтересів підпорядкована пріоритетам європейської інтеграції. Вступаючи до Європейського союзу, країна отримує безліч очевидних переваг – доступ до великого та платоспроможного ринку, доступ до фінансування зі спільних фондів ЄС, притік іноземних інвестицій, ліквідація торгівельних бар'єрів на експорт продукції національного виробництва, тісніша інтеграція країни в глобальні ланцюги виробництва, включення до регіональної системи безпеки, участь у міжнародних програмах, модернізація економіки через трансфер технологій, проведення реформ економіки під зовнішнім наглядом та інші. Однак при цьому існує основний недолік – країна позбувається повного суверенітету та можливості вільно впроваджувати внутрішню та зовнішню економічну політику. Більше того, на різних етапах інтеграції країна повинна виконувати певні вимоги, аби продовжувати євроінтеграційний рух. В таких ситуаціях нерідко виникають конфлікти національних та глобальних інтересів, і те, наскільки країна вдало впорається з такими суперечностями і визначатиме успіх її інтеграції.

Тому раціонально буде розглянути позитивні та негативні аспекти з досвіду інтеграції окремих країн ЄС, прослідкувати, які реформи країни здійснюють на шляху до повної інтеграції та як захищають власні інтереси в умовах економічного союзу.

Польща –найближча до України держава-учасниця ЄС в територіальному на соціально-культурному плані. Часто коли йдеться про історичний розвиток та поточний стан національних економік, саме Польщу порівнюють зі шляхом України. Однак на сьогодні польська економіка значно більш розвинута – в 2023 році ВВП Польщі перевищував український майже в 5 разів. Навіть попри війну в Україні та занепад економіки, це надзвичайно великий розрив для країн зі схожим

історичним контекстом. Навіть до 2022 ВВП на душу населення в Польщі перевищував український майже 4 рази (рис. 1.1) Тому розглянемо досвід вступу Польщі до ЄС та проведені в країні реформи як позитивний кейс Євроінтеграційної стратегії з урахуванням національних інтересів.

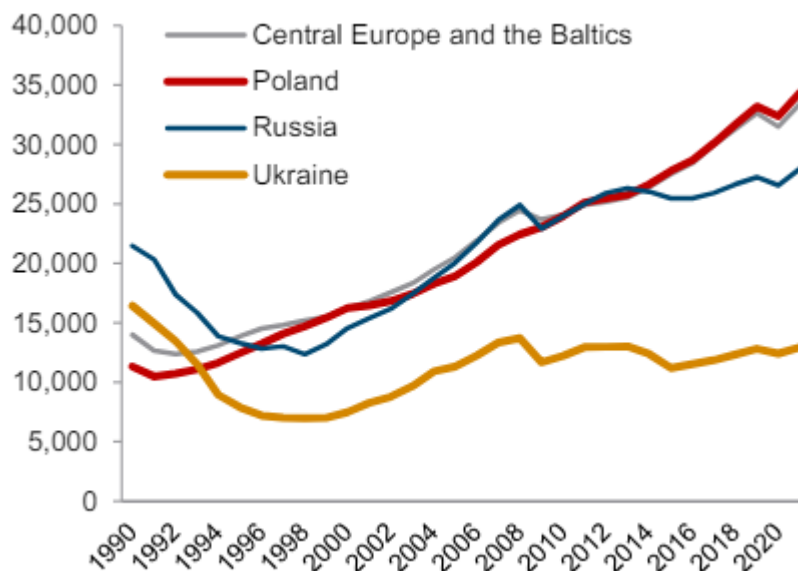

Рисунок 1.1 - ВВП на душу населення Польщі, України, Росії та країн Центральної Європи та Балтії з 1990 по 2020, долари США[3]

В першу чергу варто зазначити, що історична спадщина України та Польщі значно різняться. Польща менше часу перебувала в складі Радянського союзу, а також зазнавала значно менших утисків з боку радянської влади. Національна ідентичність народу Польщі не постраждала такою ж мірою, як українська, а економіка залишалася значно більш ринково орієнтованою. Таким чином стартові позиції Польщі вже були більш сприятливими до реформ та швидкого вступу до Європейського союзу, на противагу політиці багатовекторності та позаблоковому статусу України.

Однак перш за все коректні реформи відіграли ключову роль у розвитку економіки Польщі. Ще в 1970 роках Польща почала активно інвестувати в розвиток власного виробництва. Країна взяла чіткий курс на тісну співпрацю з країнами західної Європи та США. Починаючи з 1970 років, уряд Польщі почав активно закуповувати ліцензії на виробництво західної продукції на території

країни. Це була продукція з високою доданою вартістю, як побутова техніка, продукція машинобудування; були побудовані великі потужності з виробництва товарів щоденного вжитку, зокрема і харчових продуктів. Не зважаючи на значне зростання державного боргу, Польща отримала власну конкурентоспроможну промисловість.

З 1990 року Польща почала проводити стримуючу фіскальну та монетарну політику, для боротьби з інфляцією, ростом цін та безробіттям. Разом з тим країна провела масштабну приватизацію великої кількості підприємств, що знаходились в державній власності та функціонували неефективно, що значно сприяло розвитку підприємництва в країні [3]. Таку економічну політику Польщі часто називають “шоковою терапією” через доволі жорсткі заходи фіскальної та монетарної політики, що дозволяють економіці швидко подолати спад.

Таким чином Польща доволі м’яко вийшла з рецесії, що утворилась після розпаду СРСР та, повністю здійснивши трансформацію економіки до ринкової моделі, почала стабільне зростання. Окрім того, важливо, що реформи початку 1990-х були імplementовані у відповідності до правового доробку Європейського Союзу, хоча на той момент Польща ще не була членом союзу.

Сам процес вступу почався одразу в 1991, коли після року переговорів з Європейськими Співтовариствами, Польща підписала Угоду про асоціацію між Республікою Польща та Європейськими Співтовариствами. Фактично договір набув чинності 1994 року. Того ж року Польща подала заявку на членство в Європейському Союзі; того ж року країні була запропонована стратегія, що визначала пріоритетні сфери та напрямки співпраці, що прискорили б інтеграцію до спільного ринку ЄС та способи транспонування *acquis communautaire*.

1997 року уряд Польщі затвердив Національну стратегію інтеграції, того ж року було прийняте рішення про початок переговорів з Польщею та ще 5 країнами (Кіпр, Чехія, Угорщина, Естонія та Словенія).

За підсумками проведених реформ та переговорів 1 травня 2004 року Польща набуває статусу члена Європейського Союзу.

Вступ Польщі до ЄС стимулював торгівельні потоки та потоки капіталу (рис 1.3) прискорив модернізацію економіки, стимулював внутрішній споживчий попит та добробут населення та відкрив великий ринок для польських товарів, однак при цьому позбавив Польщу можливості одноосібно впроваджувати внутрішню економічну політику. В цьому контексті, аби не завдати шкоди національним інтересам, надзвичайно важливо брати до уваги умови, на яких країна долучається до спільного ринку ЄС.

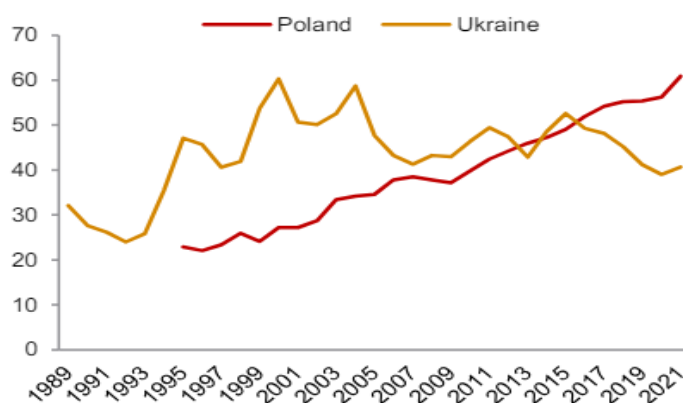

Рисунок 1.2 – Динаміка експорту товарів та послуг України та Польщі в 1998-2021 роках, відсоток від ВВП [3]

Тому, попри те, що народ Польщі надзвичайно прагнув до вступу в ЄС, країна діяла дуже помірковано та зважено, враховуючи власні національні інтереси.

В першу чергу, економіка Польщі пройшла дуже довгий етап підготовки до інтеграції – подавши заявку в 1994, країна приєдналася до ЄС аж через 10 років трансформацій. Митні тарифи знижались поступово аж до 2006 року, аби національні виробники змогли витримати конкуренцію з боку іноземних товарів (рис 1.4).

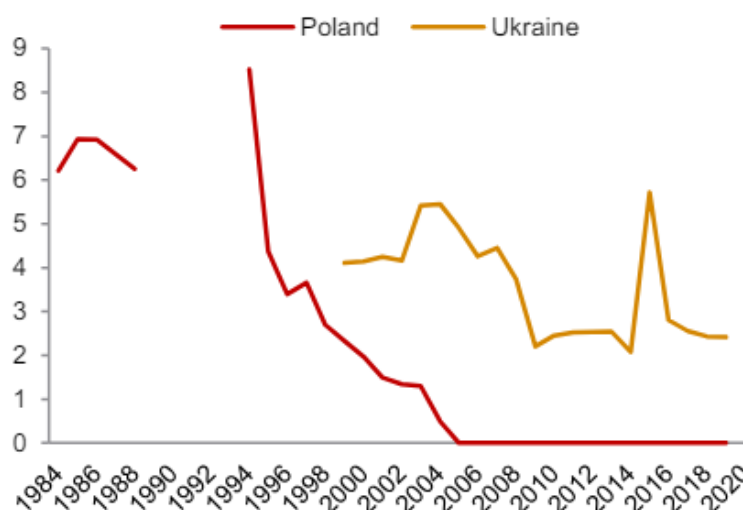

Рисунок 1.3 – Митні збори Польщі та України в період з 1984 по 2020, % від загальної суми податкових надходжень [3]

Окрім того Польща мала дуже активну переговорну позицію та активно розвивала дипломатичні зв'язки безпосередньо з країнами-членами ЄС, аби заручитися їх підтримкою. За підсумками переговорів, Польща виборола право на запровадження вільного руху робочої сили протягом 7 років після вступу; термін 10 років після вступу до ЄС для узгодження аграрної політики та право не продавати землю іноземцям до 2016 року. Таким чином, Польща змогла захистити свою аграрну промисловість, адже польські фермери це здебільшого дрібні підприємці, що не витримали б конкуренції з великими агрохолдингами на спільному ринку в рамках вільної без бар'єрної торгівлі.

З іншого боку, не зважаючи на про активну та досить ініціативну позицію в переговорах, Польща тісно співпрацювала з інститутами ЄС в процесах трансформації польської економіки та прислухалася до їх порад.

Також Польща одразу після здобуття незалежності провела реформу фондового ринку. Після набуття членства функціонуючий фондовий ринок дозволив активно залучати іноземні інвестиції для розвитку економіки. Завдяки конкурентним податковим ставкам та дешевій робочій силі (в тому числі важливу роль на пізніших етапах відіграли українські емігранти), польська економіка стала

магнітом для іноземних інвестицій – велика кількість мультинаціональних корпорацій розміщували нові виробничі потужності в Польщі (рис.1.5).

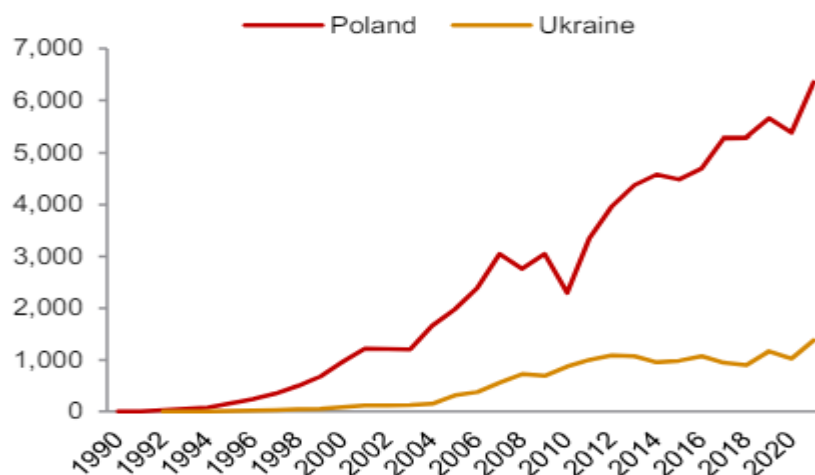

Рисунок 1.4 – Притік прямих іноземних інвестицій в Україну та Польщу на душу населення з 1990 по 2020, євро [3]

Зрештою, отримавши ще й великий ринок для збуту своєї продукції, Польща змогла побудувати конкурентоспроможну економіку з власним потужним виробничим сектором (рис 1.6), що формує високу додану вартість та забезпечує високий рівень добробуту в країні (на відміну від України, що має сировинну структуру економіки та де індустріалізується)

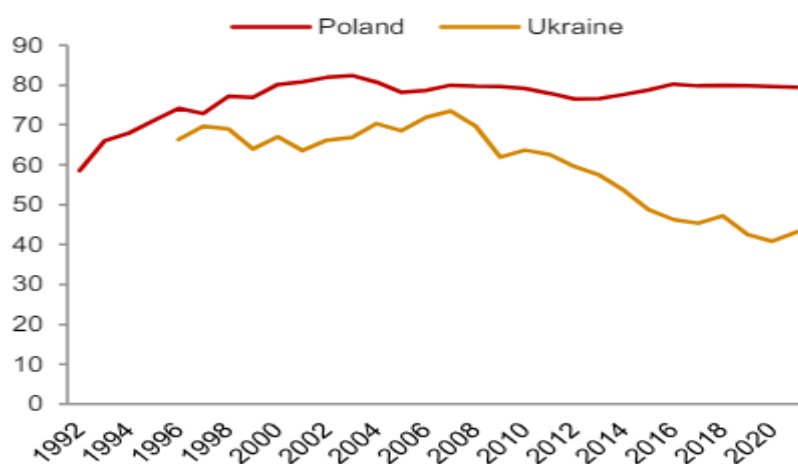

Рисунок 1.5 – Виробнича промисловість Польщі та України, 1992-2020, % від ВВП [3]

Отож, основний прояв захисту національних інтересів Польщі при вступі в ЄС – право на 10-річний перехідний період економіки. І тут Україна має робити важливі висновки з практики Польщі. Як бачимо на рис. 1.7, ВВП Польщі у 2004, році її вступу до ЄС значно перевищував максимальний ВВП України. Тож, якщо навіть така розвинута економіка потребувала довгого періоду адаптації, то Україна абсолютно точно не може відразу кидатися в океан вільної торгівлі.

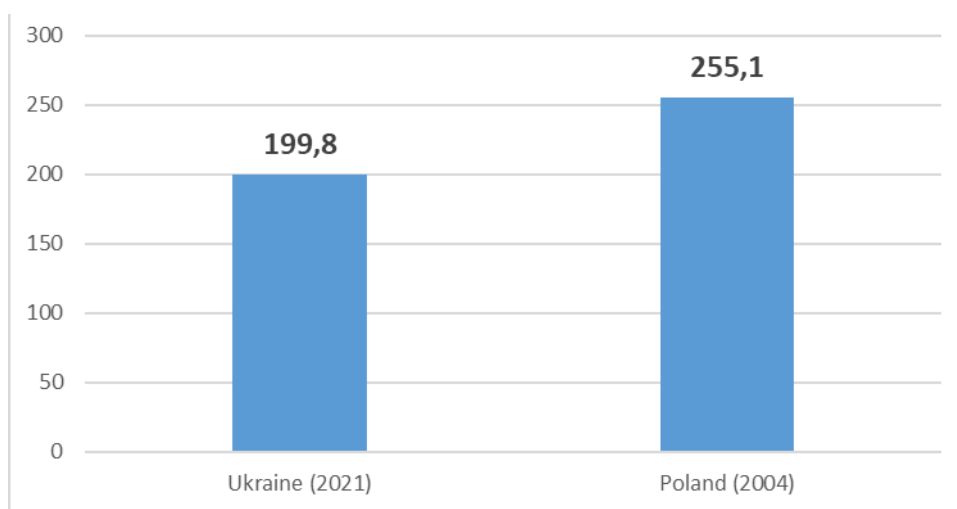

Рисунок 1.6 – Порівняння ВВП Польщі в рік її інтеграції до ЄС та ВВП України 2021 року, мільярди доларів США

Джерело: Складено автором на основі[6]

Інші країни також активно захищали свої національні інтереси в ЄС. Наприклад Франція виборола щедрі субсидії для своїх фермерів, які є одними з найбільших у ЄС, Чехія домовилась про аналогічний до Польщі перехідний період для її агропромислового сектору, цілий ряд країн не інтегрувався до валютного союзу ЄС, залишивши обіг національної валюти, Велика Британія не брала участь у певних аспектах політики внутрішніх справ та юстиції ЄС, цілий ряд країн ввів зміни в імміграційному законодавстві, тощо. Отож, як бачимо, прикладів, коли країна виходить за обмежуючі рамки економічного союзу ЄС, захищаючи власні інтереси, існує доволі багато.

Таким чином, розглянувши досвід зарубіжних країн, ми можемо чітко переконатися, що існує широка варіативність способів для захисту національних інтересів в процесі Євроінтеграції – починаючи від сильної переговорної позиції, що враховує інтереси різноманітних груп населення країни та створює певні особливі виключення із положень спільного ринку, що захищають національні інтереси у різноманітних сферах, до проведення комплексних внутрішніх реформ та інших заходів з метою отримання максимального ефекту від інтеграції до ЄС.

1.3. Ключові етапи розвитку інтеграційних відносин України та ЄС

Україна відразу після проголошення незалежності 1991 року не почала активний рух в напрямку євроінтеграції. Не зважаючи на те, що 1993 року була ухвалена постанова “Про Основні напрями зовнішньої політики України”, де закріплювався намір України стати членом Європейських співтовариств та інших західних інституцій при збереженні власних інтересів, фактично зовнішня політика України до 2014 року залишалася багатовекторною, а країна мала позаблоковий статус.

Тим не менше, 1994 року була укладена Угода про партнерство та співробітництво між Україною та ЄС, що стала першим етапом на шляху відносин та подальшої Євроінтеграції. Угода вступила в дію 1998 року та мала 10-річний термін дії.

По своїй суті угода мала на меті зближення співпраці в проведенні реформ та інших трансформацій, що відкривали б перспективу для подальшого розширення співпраці. На основі угоди був започаткований постійний діалог, співробітництво в реалізації широкого спектру програм, а також наближення українських норм права до європейського правового доробку в ключових сферах економіки.

1996 року президент України Леонід Кучма висловив прагнення України стати повноправним членом ЄС, 1998 року це прагнення було закріплено в Стратегії інтеграції України до ЄС.

На початку 2000 років політичний простір в Україні сприяв поглибленню співпраці з ЄС та іншими західними інституціями. 2006 року Україна стала членом Світової організації торгівлі. Завдяки такому вектору зовнішньої політики України а також прогресу по Угоді про партнерство та співробітництво, 2007 року почались переговори про укладання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, що розширювала б співпрацю між сторонами, окреслену в попередній угоді та була б наступним кроком до інтеграції України в ЄС.

2008 року почались переговори про створення зони вільної торгівлі. До 2010 року розроблялись різноманітні “дорожні карти” та плани зі спрощення обмежень торгівлі, гармонізації законодавства та інших реформ, необхідних для функціонування зони вільної торгівлі.

21 березня 2014 року уряд України підписав політичну частину Угоди про асоціацію з ЄС. 27 червня того ж року була підписана економічна частина угоди.

Угода про асоціацію з ЄС складається з 7 загальних розділів: загальні принципи, політичний діалог, юстиція, свобода та безпека, зона вільної торгівлі Україна-ЄС, галузеве співробітництво, фінансове співробітництво та інституційні положення. Розділи поділені на 24 детальніших напрямки: юстиція, свобода, безпека, права людини, технічні бар’єри у торгівлі, підприємництво, політичний діалог, національна безпека та оборона, громадське здоров’я, оподаткування, енергетика, гуманітарна політика, сільське господарство, освіта, навчання та молодь, фінансове співробітництво та боротьба із шахрайством, інтелектуальна власність, захист прав споживачів, фінансовий сектор, державні закупівлі, наука, технології та інновації, космос, статистика та обмін інформацією, транспорт, транспортна інфраструктура, поштові та кур’єрські послуги, соціальна політика та трудові відносини, управління державними фінансами, навколишнє природне

середовище та цивільний захист, митні питання, енергоефективність та ЖКГ, санітарні та фітосанітарні заходи.

Основні завдання угоди – зняти бар'єри на рух товарів, капіталу та робочої сили, сприяти впровадженню стандартів ЄС для продукції українського виробництва та полегшити доступ для реєстрації українського бізнесу на території ЄС.

Відповідно більшу частину угоди складають положення про реалізацію Поглибленої та всеохоплюючої зони вільної торгівлі. Поглиблена та всеохоплююча зона вільної торгівлі (далі – ПВЗВТ) безпосередньо вступила в дію 1 січня 2016 року.

ПВЗВТ передбачала поступову взаємну ліквідацію митних ставок. З боку ЄС цей процес почався ще в 2014 і мав закінчитись до 2023 року, зі сторони України – митні ставки почали скасовувати з 2016 року із кінцевим терміном до 2026. Однак в угоді були визначені й певні виключення із ліквідації торгівельних бар'єрів.

В основній більшості митні тарифи на ввіз українських товарів до ЄС станом на 2020 рік все ще застосовувались для наступних категорій товарів: сільськогосподарські та харчові товари з України, в т.ч. тютюнові вироби, цукор та кондитерські вироби, продукти переробки овочів та фруктів, молоко та молочні продукти, добрива, алюміній та вироби з нього, добрива, засоби наземного транспорту, ін.

Основні обмеження торгівлі з ЄС у випадку України – це нетарифні заходи – регуляції та стандарти якості продукції українського виробництва, квоти, ліцензування та інші.

Квоти застосовуються до близько 40 найменувань товарів, більшість з них – товари сільськогосподарського сектору, харчові товари з низьким чи середнім ступенем переробки. Якщо українські виробники перевищують обсяги, визначені квотами, тоді товар обліковуватиметься митною ставкою.

Регуляторні заходи в основному поділяються на санітарні та фітосанітарні заходи (застосовуються до товарів органічного походження) та технічні бар'єри (застосовуються до продукції промислового виробництва). Такі заходи створені з метою захисту європейських споживачів та підвищення рівня якості української продукції. Працюючи в цьому напрямку, Україна гармонізує регуляторне законодавство, максимально наближуючи стандарти якості продукції до європейських.

Подальший рух України по розширенню рамок Угоди про ПВЗВТ може стосуватись наступних напрямків: більша лібералізація торгівлі різними групами товарів, нарощення виробництва та експорту товарів з вищою доданою вартістю, збільшення участі України в глобальних ланцюгах виробництва, введення європейських стандартів якості, адаптація українського законодавства до норм права ЄС.

Початок повномасштабної війни на території України прискорив перехід до наступного етапу у відносинах України та ЄС.

28 лютого 2024 року президент України підписав заявку на членство України в Європейському Союзі. В квітні 2022 року Україна отримала та згодом заповнила опитувальник, що складався з правої, економічної частини та частини про прийняття правового доробку ЄС.

Після 24 лютого 2022 року багато країн ЄС висловили підтримку України та наголосили на необхідності вступу України до ЄС за спрощеною процедурою. Загалом уряди більшості країн Європи визнали можливість для України набуття статусу кандидата, однак за умови проведення реформ в майбутньому.

17 червня 2022 року Єврокомісія рекомендувала Європейській Раді надати Україні статус кандидата на вступ до ЄС. 23 червня Європейська Рада надала Україні такого статусу. Разом з тим було винесено 7 вимог, виконання яких необхідне для початку переговорів про вступ: нова процедура підбору суддів для Конституційного суду, продовження судової реформи, боротьба з корупцією,

боротьба з відмиванням коштів та правоохоронна реформа, впровадження антиолігархічного закону та закону про медіа та законодавство щодо національних меншин.

В жовтні 2023 року Єврокомісія оприлюднила звіт по виконання 7 вищезгаданих пунктів – 4 із 7 пунктів Україна виконала, в трьох інших спостерігався прогрес, однак потрібні були подальші кроки. На основі цього 8 листопада Єврокомісія рекомендувала Європейській Раді розпочати переговори з Україною про вступ до ЄС, 14 грудня таке рішення було ухвалено Європейською Радою.

Після прийняття такого рішення, Україна почала посилено працювати над адаптацією законодавства, а зі сторони ЄС почався розроблятися текст Угоди про вступ (переговорні рамки), яку повинні будуть затвердити всі країни-члени.

РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНОЇ СТРАТЕГІЇ УКРАЇНИ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

2.1. Поточний стан та сучасні особливості співпраці України та Європейського Союзу

Не зважаючи на отриманий статус кандидата в члени ЄС, станом на 2024 рік, Україна продовжує виконувати Угоду про асоціацію з ЄС та, зокрема, залишається залученою до зони вільної торгівлі.

Тому спершу розглянемо певні проміжні результати діяльності та економічні наслідки ПВЗВТ в контексті національних інтересів України.

Як чітко можна помітити на рис. 2.1, підписання Угоди про створення поглибленої і всеохоплюючої зони вільної торгівлі однозначно позитивно вплинуло на обсяги зовнішньої торгівлі України. Після спаду, викликаного гібридною агресією РФ в 2014 році, починаючи з 2015 обсяги зовнішньої торгівлі стабільно зростали аж до довоєнного 2021 (за винятком 2020 року, що характеризувався епідемією COVID-19 та різким спадом світової торгівлі). Особливо значний поштовх дало остаточне запровадження ПВЗВТ в 2016 році. Також можна відзначити, що зростання імпорту перевищувало зростання експорту, що не дуже позитивно відображалось на торговельному балансі.

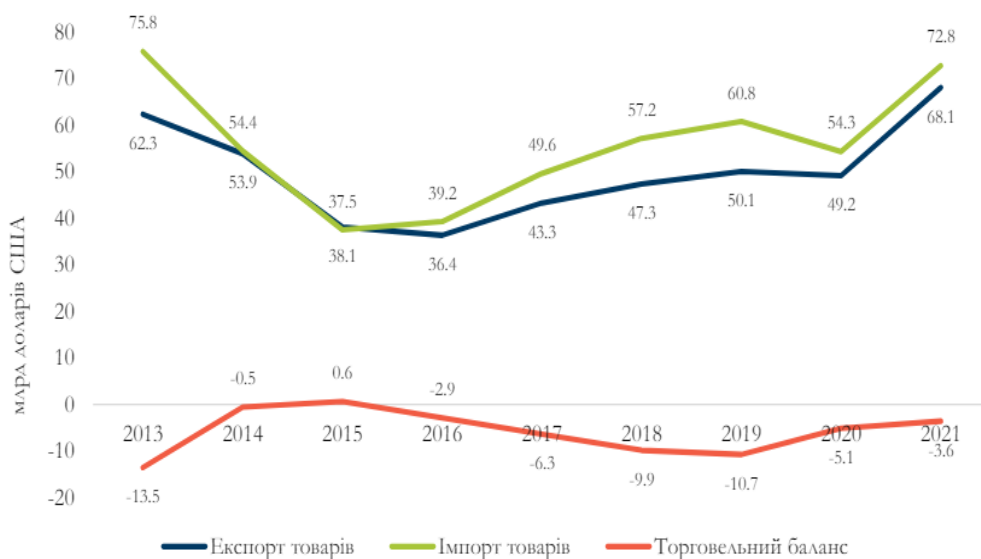

Рисунок 2.1 – Динаміка експорту та імпорту товарів України протягом 2013-2021 років, млрд. дол. США [11]

Разом з тим, станом на 2021 рік все ще залишалась низка товарних позицій, захищених митними ставками і тарифними квотами ЄС (деякі сільськогосподарські продукти, транспортні засоби, продукти харчування, добрива, електричне обладнання тощо).

За оцінками Київської школи економіки [11], повна ліквідація бар'єрів у рамках ПВЗВТ між Україною та ЄС зможе підвищити обсяги експорту товарів з України до ЄС на +40% порівняно з обсягами торгівлі в 2021 році.

Однак, розглянувши товарну структуру торгівлі між Україною та ЄС, висновки про однозначну користь безбар'єрної вільної торгівлі на даному етапі не є такими очевидними для України.

Основні статті приросту експорту з України до країн ЄС (рис.2.2) – товари металургійної промисловості, жири та олії, машини, механізми та оптичне обладнання, продукти рослинного і тваринного походження, мінеральні продукти, товари деревообробної та паперової промисловості, різні промислові товари та твори мистецтва, готові харчові продукти, полімерні матеріали та вироби з них, вироби з каменю, кераміки, скла, продукція хімічної і пов'язаної галузей, товари легкої промисловості, засоби наземного транспорту, літальні апарати, плавучі засоби.

Загалом доводиться констатувати, що більшість статей товарної структури українського експорту до ЄС – сировинні товари чи товари з низьким ступенем обробки.

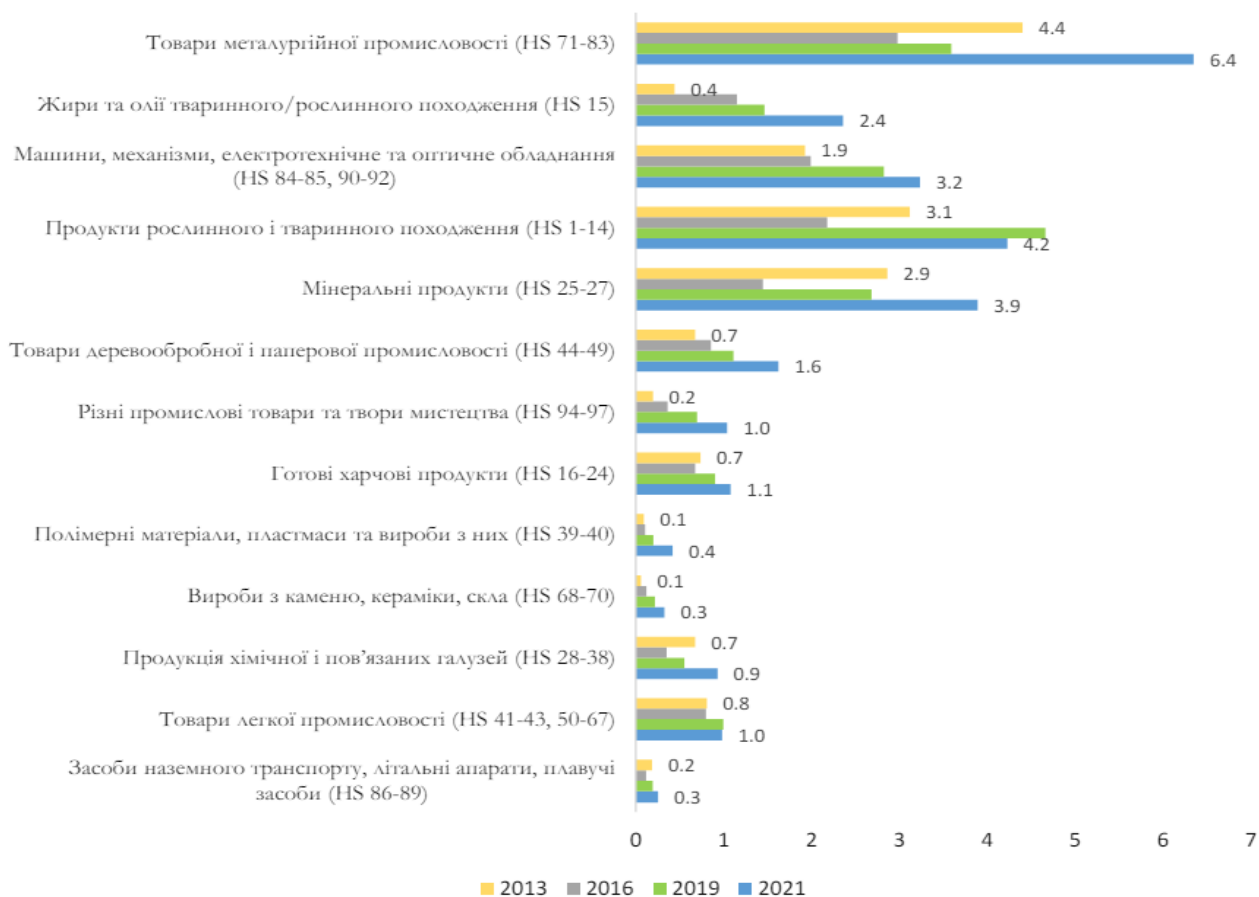

Рисунок 2.2 – Динаміка експорту товарів з України до ЄС-27 у 2013,2016,2019,2021 роках, млрд дол. США [11]

Якщо ж досліджувати динаміку імпорту товарів з ЄС до України з 2013 по 2021 роки (рис.2,3), то можна чітко побачити, що основні статті приросту – товари з високою доданою вартістю (засоби наземного транспорту, літальні апарати, плавучі засоби, машини, механізми та оптичне обладнання, продукція хімічної та пов'язаних галузей готові харчові продукти, тощо). Більшість з цих галузей забезпечують велику додану вартість та мають зростаючу економічну віддачу.

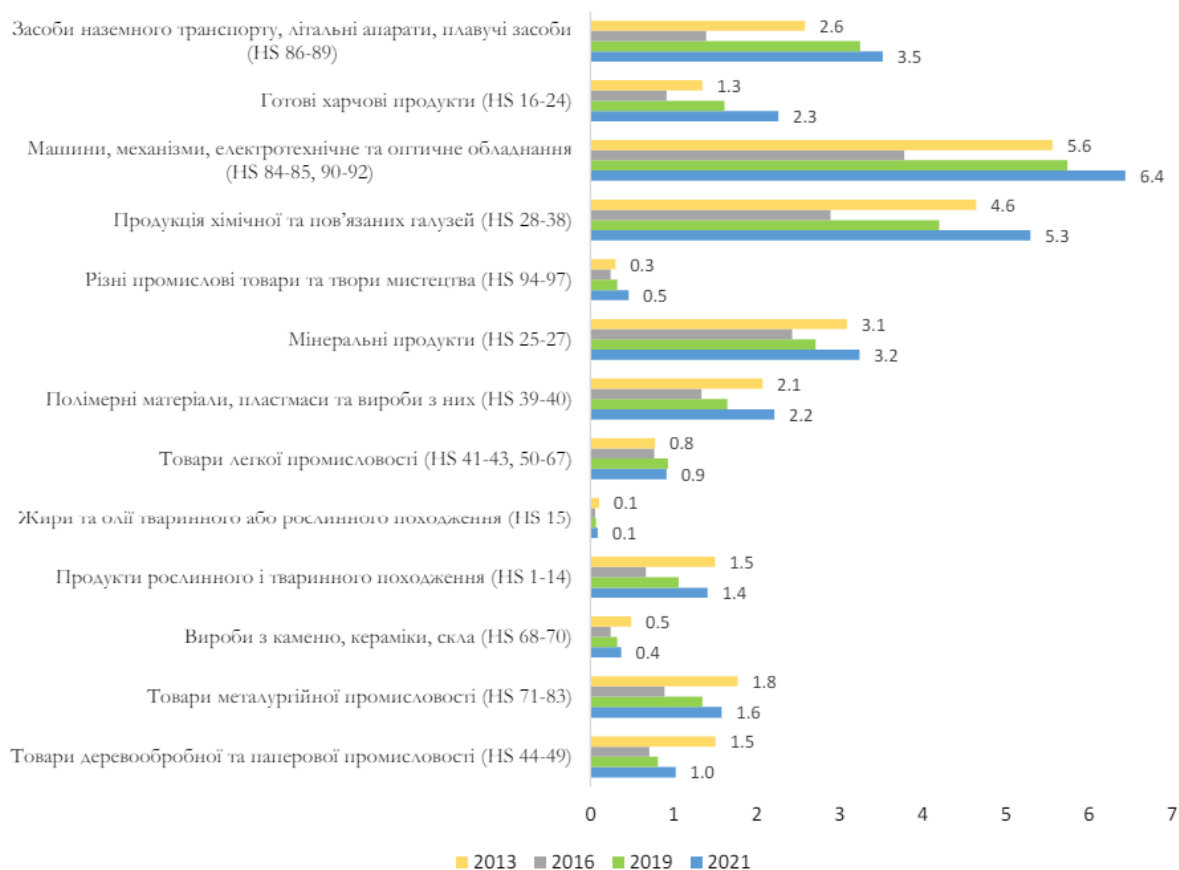

Рисунок – 2.3 Динаміка імпорту товарів з ЄС-27 до України у 2013, 2016, 2019, 2021 роках, млрд. дол. США [11]

Натомість динаміка імпорту товарів з низьким ступенем обробки чи необробленої сировини (додаток А) має від’ємний характер (наприклад, продукти рослинного і тваринного походження – -30,2%, жири та олії рослинного та тваринного походження – -34,0%, товари деревообробної та паперової промисловості – -46,2%). З одного боку це вказує на міцну та конкурентоспроможну агропромислову галузь та легку промисловість в Україні, з іншого – свідчить про те, що більш заможні країни Європи не обирають види діяльності з низькою економічною складністю для своєї економічної спеціалізації. Розвинуті країни ЄС мають експорт з більшою доданою вартістю, а імпортують переважно не готові продукти, а сировину для їх виробництва продуктів кінцевого споживання всередині країни.

Розглянемо перелік українських товарів, що експортуються до ЄС та мають найвищі виявлені порівняльні переваги на ринку ЄС: мед, кукурудза, соєві боби, насіння свиріпи або ріпаку, матеріали рослинного походження, олія соєва, олія соняшникова, макуха та інші тверді відходи і залишки, руди та концентрати залізні, руди та концентрати титанові, листи для облицювання, чавун переробний та чавун дзеркальний у чушках, феросплави, напівфабрикати з вуглецевої сталі, прокат плоский з вуглецевої сталі завширшки 600 мм або більше, прутки та бруски гарячекатані [11].

Як бачимо, це в першу чергу товари агро промисловості, що є спеціалізацією України, однак з іншого боку це все товари сировинного походження або товари з низькою доданою вартістю.

На рис. 2.4 також чітко проілюстрований сировинний характер українського експорту. Україна бере участь у європейських ланцюгах виробництва здебільшого як донор сировинної продукції, при чому така залежність лише зростає. Беручи до уваги структуру імпорту товарів, можна побачити пастку сировинного експорту українських товарів. Фактично, Україна може імпортувати товари кінцевого споживання, вироблені закордоном з української сировини (наприклад, експортуючи умовне зерно, Україна потім може імпортувати макарони, вироблені з цього ж зерна, але в декілька разів дорожче; при цьому вся додана вартість залишається в країні виробництва).

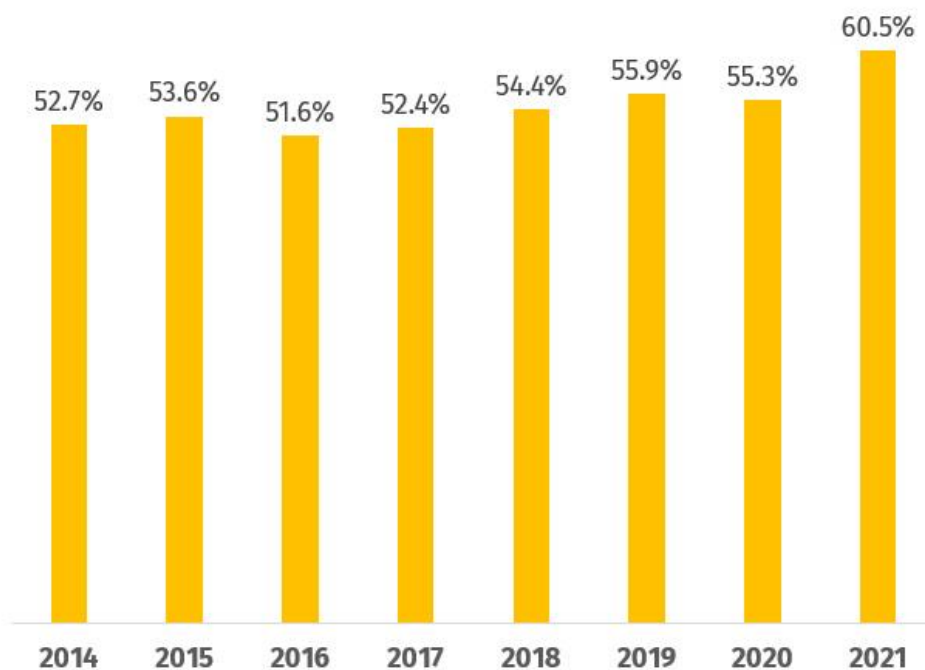

Рисунок 2.4 – Частка сировинних позицій в структурі експорту, % [26]

Звісно, варто відзначити, що серед перших статей приросту експорту товарів українського виробництва присутні машини, механізми, електротехнічне та оптичне обладнання, однак абсолютні показники експорту сировинних товарів в грошовому вимірі все одно більші. Це можна побачити, дослідивши аналіз економічної складності країн Гарвардського університету (рис. 2.5).

Як бачимо, більшість товарних груп, що експортуються з України загалом мають низький рівень економічної складності. Найбільший експорт товарів з України представлений продукцією низької та середньої складності, сільського господарства та металів, відповідно.

Дослідження GrowthLab показує [25], що країни, чий експорт має вищу економічну складність, розвиваються швидше. Таким чином, зростання може відбуватися завдяки процесу поширення технологій для виробництва ширшого та дедалі складнішого набору товарів і послуг.

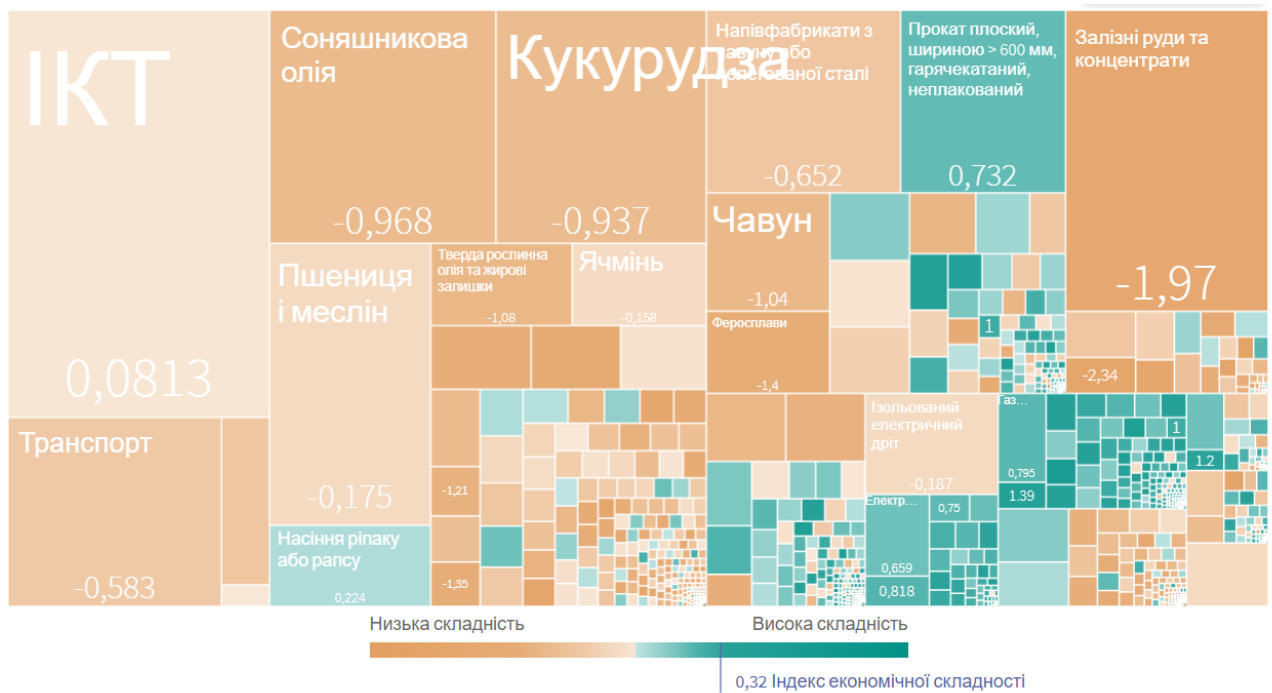

Рисунок 2.5 –Економічна складність експорту України в 2021 році [25]

Отож, запровадження самої лише зони вільної торгівлі при наявному ступені розвитку українського виробничого сектору не відповідає національним економічним інтересам України. Якщо Україна продовжуватиме експортувати метали, руду, аграрні товари з низьким ступенем обробки, а імпортуватиме при цьому готові продукти харчування та обладнання машинобудування, вироблене з тієї ж сировини, однак вартістю в десятки чи сотні разів дорожче, це лише сприятиме стагнації або надзвичайно стриманому росту економіки. По-перше, Україна банально втрачає багато доданої вартості при такій торгівлі, що також негативно відображається на . По друге, це руйнує український виробничий сектор, внаслідок чого він стає неконкурентоспроможним у порівнянні з іноземними виробниками, що в свою чергу завдає ще більше шкоди економіці та заганяє країну в пастку бідності.

Окрім лібералізації торгівлі з розвинутими країнами, в тому числі ЄС, Україна повинна також розвивати власну промисловість, зокрема за допомогою набору інструментів, який можна охарактеризувати як економічна інженерія (детальніше в підрозділі 2.2).

З початком повномасштабної війни стан української економіки та торгівлі відповідно значно погіршився (рис. 2.6) Обсяг експорту в 2022 впав майже на половину в порівнянні з попереднім роком. При цьому сировинний характер експорту проявився все більше – в першій половині 2022 близько дві третини експорту займають сировинні товари чи товари з низьким ступенем обробки (продукти рослинного походження, жири та олії, мінеральні продукти, недорогоцінні метали та вироби з них).

Рисунок 2,6 – Товарна структура українського експорту в 2021 та першій половині 2022 року, %. [26]

В червні 2022 року Єврокомісія ввела режим безмитної торгівлі з Україною та Молдовою задля підтримки економік країн, що зазнали негативного впливу внаслідок військових дій, забезпечення українським продовольством країн Африки а також в рамках зближення з країнами-кандидатами на членство в ЄС. Такий режим передбачав скасування всіх імпорتنних мит та квот на імпорту з вищезгаданих країн строком до 2024 року. 13 травня 2024 року строк дії безмитного режиму був продовжений до 2025 року.

Однак під кінець 2022 року, коли ціни на аграрну продукцію та зерно зокрема почали знижуватися, фермери деяких країн ЄС (Польщі та інших сусідів України) почали вимагати від Єврокомісії заборони на імпорт певних товарів. І хоча це й суперечило існуючим домовленостям між Україною та ЄС, а також ключовим ідеям на вільний рух товарів в ЄС, таке рішення було обґрунтовано необхідністю захисту інтересів польських фермерів. Це слугує гарним прикладом захисту інтересів національних виробників в умовах без бар'єрної торгівлі.

Сьогодні співпраця України та ЄС проходить в тому числі в рамках різноманітних програм. Однією з найважливіших сьогодні є план Ukraine Facility – програма фінансової підтримки від ЄС, сумою на 50 млрд. євро. Програма передбачає зокрема наступне: фінансову підтримку державного бюджету у вигляді грантів та позик; спеціальну інвестиційну структуру, що призначена для залучення та мобілізації державних і приватних інвестицій для відновлення України (інвестиції залучатимуться через Європейський банк реконструкції та розвитку та інші міжнародні інституції); 3) технічну допомогу, зокрема для експертної підтримки реформ (синхронізація законодавств, проведення структурних реформ) [20].

Основна ціль плану – проведення якісних реформ, що стали б основою для подальшої відбудови економіки. Всі реформи діляться на 3 групи: базові, економічні та реформи ключових секторів; а також виокремлюються три наступні підходи у впровадженні реформ – це фокус на зелену енергетику, цифровізація та Євроінтеграція. Загалом в плані передбачено втілення 69 реформ до 2027 року (рис. 2.6).

UkraineFacility може стати ключовою формою взаємодії між Україною та ЄС до етапу інтеграції України до союзу, оскільки програма охоплює доволі велику сферу економічних відносин. Фактично на даному етапі відносини між Україною та ЄС носять характер підготовки до переговорів та проведення реформ, аби наблизити економіку України до стандартів ЄС.

Рисунок 2.7 – реформи плану UkraineFacility за напрямками [20]

Як повідомляє видання Politico [15], офіційно переговори про вступ України до ЄС можуть початися 25 червня. Ще в березні 2024 Європейська комісія надала країнам членам ЄС так звані переговорні рамки, які вони повинні прийняти. Однак тут можуть виникнути певні складнощі. 1 липня 2024 року зміниться головуєча країна в Раді ЄС – нею стане Угорщина. Раніше країна вже намагалась заблокувати рішення щодо виділення Україні фінансування, рішення про початок переговорів для вступу та накладання санкцій проти РФ. Тому зараз дехто припускає, що Угорщина можливо захоче припинити переговори з Україною під час свого 6-місячного головування в Раді ЄС.

І тут вперше бачимо ключову роль дипломатії в захисті національних інтересів України сьогодні. В квітні Україна та Угорщина провели двосторонні переговори на рівні міністрів закордонних справ. Як зазначають, за результатами цих переговорів, "сторони відзначили позитивну динаміку діалогу". Україна презентувала список із 11 пунктів, що в тому числі включає захист прав угорських меншинств на території України, та очікує відповіді Угорщини.

Отже, українська дипломатія – один з ключових інструментів для захисту національних інтересів України не тільки в переговорному процесі вступу

України до ЄС, а й у налаштуванні міцних двосторонніх зав'язків з країнами ЄС, для отримання їх підтримки.

2.2. Перспективи і загрози секторальної інтеграції України до ЄС в контексті її національних інтересів

Інтеграція ослабленої української економіки до спільного ринку ЄС не є вигідною для жодної сторони. З одного боку ослаблені галузі української промисловості не зможуть нав'язати конкуренцію іноземним виробникам, що становитиме загрозу національній безпеці України через певну втрату суверенітету, з іншого – що слабшим буде положення економіки України при вступі в ЄС, то більше коштів з бюджету ЄС доведеться виділяти для її підтримки.

Таким чином, основна суть питання реалізації національних інтересів України в процесі Євроінтеграції зводиться до інструментарію, що зможе сприяти розвитку національної економіки України, в умовах економічного союзу.

Розглянемо деякі основні галузі економіки України та особливості їх інтеграції до спільного ринку ЄС з урахуванням національних інтересів.

Сільськогосподарська промисловість України

До початку повномасштабної війни агропромислова продукція займала 40% загального обсягу експорту та генерувала 20% ВВП України. Очевидно, сьогодні аграрна промисловість є ключовим сектором економіки України. Однак, аби вдало інтегрувати сільськогосподарську галузь в економіку ЄС, потрібно провести ряд трансформацій, враховуючи специфіку політики САП ЄС.

На сьогодні в питання субсидіювання фермерів – одне з основних в аграрній політиці ЄС. Як вже зазначалось раніше, видатки на САП можуть складати до 40% бюджету ЄС. Тому конкуренція фермерів різних країн за отримання субсидій дуже велика. Окрім того САП, як вже зазначалось,

запроваджується на певні строки, при цьому підготовка до впровадження відбувається заздалегідь. Тому навіть у разі вступу України до ЄС протягом найближчих трьох років, про що все більше говорять представники української влади, українські фермери не стануть одразу повноправними учасниками спільної аграрної політики. Українським аграріям потрібно пройти великий шлях трансформацій, аби відповідати вимогам на отримання субсидій.

По-перше, структура українського сільськогосподарського сектору значно відрізняється від структури в ЄС. В країнах ЄС переважають малі та середні підприємства в структурі агропромислової галузі. Великі корпорації не мають доступу до субсидій ЄС.

Однак в Україні велика частка підприємств агро сектору – крупні агрохолдинги. Дрібні фермери при цьому залишаються доволі слабо розвинутими. Однією з основних проблем українських фермерів є відсутність стратегічного бачення – по суті дрібні фермери живуть “від посіву до посіву”, не інвестуючи капіталу в стратегічний розвиток. Окрім того, корпоративна структура українських фермерських підприємств є нечіткою та розмитою.

Отже, перший напрямок розвитку та реформації агропромислового комплексу на шляху до вступу в ЄС з урахуванням власних інтересів – зміна менталітету українських фермерів, зростання ваги малих та середніх підприємств в структурі галузі. Це може досягатись через комунікацію держави з фермерами, готовності держави розробляти програми стратегічної підтримки українських аграріїв, об'єднання фермерів у спілки та асоціації для відстоювання власних інтересів як на ринку України так і на спільному ринку ЄС. Україна повинна брати приклад тут із своїх західних сусідів – польських фермерів, які відстоювали свої інтереси і при вступі в ЄС (отримали дозвіл на заборону продажу земель іноземцям та збереження певних необхідних торгових бар'єрів на певний час) і продовжують відстоювати їх зараз (вимога на заборону експорту української агропромислової продукції, не зважаючи на те, що це суперечить нормам ЄС)

Другий напрямок роботи з українськими фермерами – розвиток переробної галузі. В підрозділі 2,1 ми переконались в тому, що Україна має сировинну структуру експорту, при цьому імпортуючи готові товари. Це велика проблема української економіки, яку потрібно змінювати через розвиток переробної промисловості.

Тут ми розглянемо важливих прикладів з практики України, коли держава за допомогою інструментів економічної інженерії стимулювала розвиток внутрішнього виробництва та в результаті збагачення економіки.

Розглянемо випадок запровадження виїзного мита на насіння соняшнику. На початку своєї незалежності Україна експортувала соняшникове насіння, при цьому імпортувала продукти кінцевого споживання, вироблені з насіння соняшнику. 1999 року Верховна Рада України прийняла закон, що ввів адвалорне мито 23% на експорт соняшnikового насіння. Невигідні умови для експорту сировини спонукали виробників до інвестицій в переробку насіння. Це дало значні економічні результати – із 1999 по 2018 рік обсяги виробництва соняшnikової олії, виготовленої із насіння соняшnikу зросло у 8 разів. При цьому власне споживання олії становило лише 20%, вся інша олія експортувалась. До початку повномасштабного вторгнення Україна займала перше місце на світовому ринку соняшnikової олії, а у 2018 році її частка ринку складала 55%. Варто відзначити, що після нарощування потужностей з переробки, виїзна ставка мита на соняшnikове насіння знизилась – з 23% у 2019 році до 10% у 2018 році [2]. Тому такі заходи носять лише опосередкований та тимчасовий характер та є тільки короткостроковим способом реалізації національних інтересів, а не системним обмеженням вільної торгівлі.

Це надзвичайно вдалий приклад, оскільки аналогічна ситуація спостерігається в експорті України сьогодні в більшості інших галузей та статей експорту. Вивізне мито є одним із інструментів економічної інженерії – коли влада за допомогою певних засобів формує таку кон'юнктуру ринку, яка б спонукала приватний бізнес інвестувати в пріоритетні для держави сектори

економіки. В ринковій моделі економіки держава не може прямо впливати на бізнес-рішення підприємств, але може виступати в ролі архітектора, формуючи певні умови ринку.

Така політика, коли держава відіграє активну роль у формуванні напрямку економічної стратегії країни через інструменти стимулів, застосовувалась в процесі економічного зростання Японії, Південної Кореї, відбудови Німеччини та інших країнах, та є оптимальним варіантом для України. Якщо держава зможе зробити умови для створення міцної переробної галузі аграрної продукції, то вступ до вільного ринку ЄС сприятиме значному економічному зростанню, в іншому ж випадку - сировинний характер економіки тільки зростатиме, що в довгостроковій перспективі може привести лише до бідності.

Окремим напрямком сільськогосподарської політики, на який потрібно звернути увагу – це розвиток сільських територій. Цей напрям окремо виділяють у діючій аграрній політиці ЄС. та все більше говорять про нього у Європейському Союзі. Проблема розвитку сільських територій надзвичайно актуальне і для України – все більше людей покидають українські села. В цьому питанні ключову роль повинні відігравати територіальні громади. Для повернення економічно активного населення до сільських територій, потрібно розвивати інфраструктуру – соціальна, транспортна, енергетична, комунікаційна інфраструктура – все це перебуває на низькому рівні розвитку в сільській місцевості, а часто і занепадає.

Капітал на розбудову інфраструктури може виділятись через фонди, зокрема Європейський сільськогосподарський фонд розвитку сільських місцевостей, Європейський фонд регіонального розвитку, Європейський соціальний фонд, фонд зближення та інші. Умови для отримання капіталу через такі фонди можуть різнитися – наприклад, під час вступу Литви до ЄС, умовами отримання фінансування аграрної індустріїх через спільні фонди ЄС було закриття атомної електростанції та створення спеціального органу для розподілу та контролю над використанням коштів.

Отож, загалом держава повинна брати активну роль в інтеграції аграрної промисловості та показувати, що вона готова підтримувати та розвивати українських фермерів – починаючи від сильної переговорної позиції, яка б враховувала інтереси аграріїв до розвитку переробної промисловості та сільських місцевостей.

Перспективним напрямком розвитку української аграрної промисловості є виробництво біопалива. Існують наступні види біопалива: біоетанол (виробляється з зернових культур, цукрового буряку та інших культур, що містять крохмаль або цукор; може використовуватися як транспортне паливо), біодизель (виробляється з рослинних олій, тваринних жирів та використаної кулінарної олії; може використовуватися як транспортне паливо); біогаз (виробляється з органічних відходів, таких як гній, харчові відходи та мули стічних вод; може використовуватися для виробництва електроенергії, тепла або транспорту) та пелети (виробляються з деревини, соломи та інших рослинних матеріалів; можуть використовуватися для опалення будинків та підприємств). Якщо Україна має надлишковий експорт одного виду із сировини, що використовуються для виробництва біопалива (окрім експорту зерна в рамках гуманітарної програми ООН забезпеченням продовольством країн Африки), то є економічна доцільність обмежити певним чином вільний експорт цього виду сировини на обмежений строк, а також створити програми підтримки та кредитування для будівництва потужностей з виготовлення біопалива.

Виробнича промисловість

Спершу варто надати теоретичне обґрунтування необхідності зміни галузевої структури економіки, позбавляючись від сировинного її характеру на користь генерації якісно нового інноваційного виробничого потенціалу.

Згідно з теорією відомого норвезького економіста, Еріка Райнерта [4], ключова відмінність у рівні достатку різних країн лежить в їх секторальній структурі економіки. В основі теорій Еріка Райнерта лежить теза про

неоднорідність видів економічної діяльності – всі види економічної діяльності поділяються на дві наступні категорії: види економічної діяльності зі спадною та спадаючою економічною віддачою. Перша категорія – такі види діяльності, коли один з факторів обмежений природою, що після певної точки збільшення виробництва буде вести до зниження продуктивності (це такі галузі, як сільськогосподарська індустрія, рибальство, добувна промисловість). Окрім того, кінцеві продукти цих галузей - це сировина, яка знаходиться в умовах ідеальної конкуренції. Натомість види економічної діяльності зі зростаючою віддачою – продуктивні галузі економіки, де зі збільшенням обсягів виробництва продуктивність значно зростає, а кожна наступна виготовлена одиниця продукції потребує менших витрат на виробництво. Це галузі із високим порогом входу, але такі, що на пізніших етапах створюють високу додану вартість – це галузі обробної промисловості. Країни, з вищим рівнем розвитку мають розвинену промисловість, натомість країни з нижчими доходами є сировинними донорами.

За словами Еріка Райнерта, [4] “Велика кількість сучасних проблем України полягає в тому, що немає розуміння важливості значення переробної промисловості, в тому числі й для сільськогосподарської індустрії. Натомість Україна більше прислухається до тверджень МФВ та Світового Банку, які все ще застрягли в застарілій моделі Девіда Рікардо.”

Отож, однією з ключових передумов в успіху відбудови та подальшого зростання економіки України є власний потужний промисловий комплекс.

Велика кількість виробничих потужностей України була зруйнована чи пошкоджена від бойових дій. Особливо це стосується підприємств, що базувалися на сході України. Проте потрібно не лише повертатись до довоєнного рівня виробництва, а збільшувати його обсяги.

Тут Україна може використовувати вже згадані інструменти економічної інженерії. Знову розглянемо два кейси використання таких інструментів.

У 2015 році Верховна Рада України прийняла 10-річний закон про заборону на експорт лісу-кругляка. Раніше цей експорт становив 80% всього експорту деревини, однак внутрішня деревообробна галузь не розвивалась. У 2017 році закон вступив в дію і вже за рік приніс наступні результати: залучено 77 мільйонів доларів додаткових інвестицій, додаткові 15 мільйонів доларів податкових надходжень до бюджету з галузі, а також зростання в 2019 році обсягу виробництва деревообробної промисловості на 25% порівняно з обсягами 2012 року [2].

Окрім того, повертаючись до структури українського експорту, можна чітко відзначити, що товари деревообробної і паперової промисловості – одна з груп товарів, що продемонстрували найбільшу динаміку зростання в 2021 порівняно з 2013 (рис. 2.7)

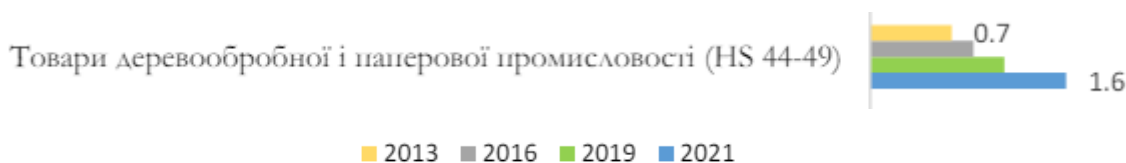

Рисунок 2.8 – Динаміка експорту товарів деревообробної та паперової промисловості, 2013 – 2021, млрд дол. США [11]

Європейські країни, однак, були не задоволені таким рішенням, називаючи його прикладом дискримінаційної торгівлі. Проте українська сторона відповіла з посиланням на статтю ГАТТ про необхідність для захисту суттєвих інтересів національної безпеки та пункт Угоди про асоціацію України та ЄС, який посилається на вищезгадану статтю ГАТТ. Таким чином, дії з обмеження експорту можуть бути правомірними навіть у рамках існуючих правових норм ЄС. Усі міжнародні торговельні угоди України (в тому числі угоди з СОТ та ЄС) окрім загальних правил вільної торгівлі містять особливі виключення, які країна

може робити із загальних положень вільної торгівлі із міркувань національної безпека [7].

Другий випадок стосується збільшення вивізного експортного мита на металобрухт. Металобрухт є ключовою сировиною для української металургійної промисловості, продукція якої є ключовою для галузі машинобудування, оборонної промисловості, будівельної галузі та інших. Однак в період 2010 – 2016 року внутрішня пропозиція металобрухту не задовольняла внутрішній попит, при цьому експорт металобрухту зростає. Тому в 2016 році Верховна Рада України втричі підняла виїзне мито на металобрухт. Це привело збереженню 35 тисяч робочих місць в галузі, скороченню дефіциту металобрухту на 40% [2] та отримати більше податкових надходжень від переробки металобрухту.

Існують також й інші інструменти економічної інженерії, використання яких може не пов'язуватись з обмеженнями торгівлі – це податкова політика. Внутрішні прямі податки в країнах ЄС не уніфіковані. І не зважаючи на певне наближення податкових політик країн ЄС, кожна держава має автономію в питанні внутрішніх податків.

Як приклад дуже вдалого застосування податкової політики можна навести Північну Македонію. Країна розробила так звані вільні економічні зони – 15 розвинутих індустріальних парків, де зосереджена високопродуктивна виробнича діяльність і розробляються нові технології [21]. Будь-які інвестори в ці індустріальні парки отримують звільнення від сплати будь яких податків строком на 10 років. Окрім того отримують безоплатне приєднання своїх виробництв до інженерних мереж (природного газу, води, електроенергії та доступ до основної міжнародної мережі доріг), а також можуть отримати до 500 000 євро як стимул для витрат на будівництво залежно від вартості інвестицій та кількості працівників.

На перший погляд такий підхід не буде актуальним для України, адже звільнення від податків зменшує доходи державного бюджету, який в Україні і

так характеризується величезним дефіцитом. Однак, насправді, коли в індустріальному парку будується нова потужність, не зважаючи на те, що саме виробництво не сплачує податків, воно суттєво збільшує споживчий попит (наприклад, через збільшення закупівлі сировини, матеріалів для будівництва, споживання електроенергії, тощо), тобто опосередковано впливає на приріст податкових надходжень. Окрім того, після завершення 10-річного періоду, країна отримує розвинуту інноваційну виробничу промисловість, що зрештою сплачує набагато більше податків.

Отже, за допомогою інструментів економічної інженерії в Україні можна будувати таку архітектуру, що з одного боку накладала б обмеження, які робили певні види економічної діяльності менш привабливими, а з іншого надавати певні стимули (податкові, соціальні) для заохочення інвестицій в у високопродуктивні та важливі галузі (машинобудування, хімічна промисловість, військово-промисловий комплекс, тощо).

Окрім того, потрібно виконати ще ряд трансформацій для заохочення прямих іноземних інвестицій. Серед основного – це зменшення тиски силовиків на бізнес, надійний захист прав інвесторів, прозора та чесна судова система, максимальна цифровізація діяльності державних структур для більшої прозорості, дерегуляція, приватизація частини тих об'єктів, що досі перебувають у державній власності, реформування транспортної системи (зокрема і Укрзалізниці) та інші реформи.

Чудовим прикладом таких комплексних трансформацій може слугувати африканська країна Ботсвана. Ботсвана, як і більшість африканських країн, після здобуття своєї незалежності в 1996 році мала слабко розвинену економіку та була однією з найбідніших у світі. Вона подібно до України мала сировинний характер експорту – країна експортувала необроблені алмази. Однак внаслідок професійних дій влади та правильної політики, країна змогла вирватись з пастки бізнесу. Уряд Ботсвани ввів гарантовані права власності для іноземних інвесторів, стабільний, чіткий податковий режим, доходи від експорту алмазів залишались в

країні та використовувались для розвитку освіти, інфраструктури, а також промисловості (в першу чергу розвиток шліфування алмазів). Така політика принесла плоди – за рівнем економічного розвитку країна випередила більшість країн Африки, а за ВВП на душу населення в 2021 році обігнала й Україну – 7238 доларів США проти 5274 доларів США в Україні.

Варто зазначити, що рух в цьому напрямку вже відбувається – в рамках раніше згаданої програми Ukraine Facility одним з пріоритетних напрямків реформ є реформа ключових галузей промисловості, що на фокусує увагу розвитку підприємництва в наступних ключових галузях: виробництво зеленої сталі, машинобудування, вироби з критичних матеріалів, світлі нафтопродукти, продукція агрохімії, харчова промисловість, обробка деревини, будівництво та будівельні матеріали, виробництво енергетичного обладнання, виробництво обладнання для відновлення та модернізації залізничного транспорту, інші галузі переробної промисловості. Розвиток цих галузей планується здійснювати за допомогою фінансових стимулів – надання грантів, пільгових кредитів, введення програм фінансування та впровадження доступного механізму страхування ризиків. [20]

Технології та ІТ

Науково-технологічний розвиток нерозривно пов'язаний як із розвитком переробної промисловості так і з розвитком ІТ-сектору. Створення нових виробничих потужностей об'єктивно вимагає активізації інноваційного процесу в країні. Це може бути зроблено двома шляхами: через трансфер технологій з ЄС (купівля ліцензій на використання технологій) та інвестиції в створення інноваційних кластерів в Україні.

Однією із перспективних сфер тут є штучний інтелект (ШІ). Запровадження технологій ШІ в процеси діяльності підприємств, особливо в умовах демографічної кризи та нестабільного ринку праці, значно полегшує бізнес-процеси.

Тому дії з боку уряду в напрямку розвитку використання ШІ є надзвичайно важливими.

Нещодавно український уряд почав роботу над планом впровадження штучного інтелекту в економіку. Міністерство з питань стратегічних галузей промисловості разом з іншими зацікавленими сторонами працює на програмою провадження ШІ в наступних пріоритетних галузях: машинобудівна, хімічна та нафтохімічна промисловість, вугільна, оборонна та ядерна промисловість, науково-технічна діяльність, сільське господарство та охорона здоров'я.

Штучний інтелект – технологія, яка знаходиться тільки на початковому етапі розвитку та має великі перспективи. ЄС вже розробила деякі політики з регулювання ШІ: Регламент про штучний інтелект (AI Act – закон, прийнятий 13 березня 2024 року, який встановлює правила для розробки, впровадження та використання ШІ в ЄС, а також класифікує системи ШІ за рівнем ризику та встановлює відповідні вимоги до них) та Європейська стратегія щодо штучного інтелекту (стратегічний документ, опублікований у 2021 році; стратегія визначає ключові пріоритети та цілі ЄС у сфері ШІ, такі як сприяння інноваціям, забезпечення етичного розвитку та використання ШІ, а також інвестування в дослідження та розробки). Однак оскільки ЄС завжди відрізнявся високим рівнем бюрократизації, то політика з регулювання та використання ШІ ЄС може бути занадто зарегульованою.

Тому Україні доцільно зберегти більшу свободу у використанні штучного інтелекту, та навпаки сприяти на державному рівні його розповсюдженню та впровадженню, що може бути привабливим для інвесторів та великою перспективою для України.

Загалом технологічний розвиток може також відбуватися шляхом участі України у різноманітних рамкових програмах ЄС, на кшталт програми Європа-2020, одним з засадничих пунктів якої був розумний розвиток економіки заснованої на знаннях та інноваціях.

Розвиток та впровадження інновацій тісно пов'язане з виробничими процесами. Тому тут так само можуть застосовуватись стимулюючі заходи економічної інженерії, описані вище для виробничої індустрії. Наприклад, держава може заохочувати приватних підприємців інвестувати в побудову технопарків шляхом повної часткової компенсації вартості послуг будівних робіт, звільнення від сплати певних податків, надання грантів чи пільгових кредитів на дослідження та розробку інновацій.

Важливу роль має також і ІТ-сектор. Цифровізація державних структур є важливим кроком для покращення звітності та боротьби з корупцією. Окрім того це може допомогти зменшити тиск на бізнес з боку силовиків – бізнес організації вже неодноразово виявляли ініціативу зі створення онлайн-дашбордів кримінальних проваджень в сфері економіки.

В рамках програми UkraineFacilityсфера цифрових технологій передбачає проведення двох реформ, що будуть направлені на швидкий та захищений зв'язок, створення умов для розвитку екосистеми стартапів, інтеграція з цифровим ринком, та створення “держави в смартфоні”.

Цифровізація може стати ще однією із конкурентних переваг України в залученні іноземних інвестицій, завдяки спрощенню адміністративних процедур, на відміну від надзвичайно бюрократизованих економічних систем країн ЄС.

Енергетична промисловість

Енергетична політика ЄС в першу чергу концентрується на зменшенні викидів вуглецю та зеленої енергетиці.

Одним із механізмів її реалізації сьогодні є СВАМ (Carbon Border Adjustment Mechanism) – новий інструмент країн Європейського союзу для реалізації своєї екологічної політики.

За формою СВАМ–податок для експортерів товару з третіх країн до ЄС, який регулює викиди парникових газів. Оскільки внутрішні виробники ЄС

повинні регулювати парникові викиди в процесі виробництва чи купувати квоти, виготовлена продукція стає неконкурентоспроможною порівняно з продукцією зовнішніх виробників, які не дотримуються таких правил. Тому був введений податок на вуглецеві викиди на товари наступних галузей: чорної металургії, алюмінію, добрив, цементу та електроенергії.

Вуглецевий податок може стати тягарем для українських виробників товарів, що підпадають під дію податку. До 2026 року СВАМ для третіх країн працює лише в декларативному форматі, але з 2026 всі, хто експортує продукцію в ЄС в обов'язковому форматі зобов'язані будуть сплачувати податок або вкладатись в норму викидів вуглецю в процесі виробництва. Оминуті якимось чином введення СВАМ для України буде неможливо, адже це створить прецедент для інших країн. Фактично для українських виробників 6 перелічених галузей існує лише один шлях збереження конкурентоспроможного доступу на ринки ЄС – трансформація виробничих процесів з метою мінімізації парникових викидів, перехід на зелену енергетику.

В рамках програми Ukraine Facility реформа енергетичної сфери та перехід до зеленої енергетики має наступні напрямки: протидія промислового забрудненню, курс на кліматичну нейтральність, ринок квот на шкідливі викиди, протидія незаконній вирубці лісів, переробка відходів та відхід від ресурсної економіки.

Один із способів можливої підтримки українських виробників, що підпадатимуть під дію вуглецевого податку ЄС є запровадження внутрішнього податку на вуглецеві викиди, всі надходження від якого будуть спрямовані на декарбонізацію.

2.3. Особливості євроінтеграційної стратегії України в умовах геополітичної нестабільності

Сьогодні світ знаходиться в доволі напружені геополітичній ситуації – торгівельна війна США та Китаю, агресивна війна розв’язана РФ в самому центрі Європи, все більш зростаюча кількість локальних точок напруги на світовій мапі, що потенційно перетворюються в збройні конфлікти, - все це становить загрозу глобальній безпеці. Тому розглянемо особливості інтеграції України до ЄС, з урахуванням геополітичних факторів впливу.

Демографічна криза.

Відтік робочої сили за кордон – не нова проблема для української економіки – ще в період з 2013 по 2021 рік 5 мільйонів українців отримали дозвіл на проживання в ЄС (додаток Б). Це не означає, що всі 5 мільйонів українців остаточно емігрували до ЄС, однак ця цифра приблизно ілюструє кількість залучених осіб до європейського ринку праці у вказаний період.

Однак із початком війни масштаби еміграції зросли в декілька разів. За різними оцінками, з початком повномасштабної війни, країну покинули від 5 до 10 мільйонів населення. Причому більша частина з них – жінки, діти та неповнолітні до 18 років, що стануть частиною економічно активного населення вже за декілька років.

З іншого боку маємо країни ЄС, які теж мають проблеми з демографією – більшу частину рику праці країн Західної Європи складає робоча сила, що вийде у відставку в найближчі роки, а молодій робочій сили недостатньо, аби замінити їх. Одним із способів вирішення проблеми є залучення мігрантів до ринку праці країни. В такій ситуації українські мігранти є найкращим рішенням. Порівняно з трудовими мігрантами з Близького Сходу, українські мігранти як правило мають кращий рівень освіти а також є ближчими в плані менталітету до країн Західної Європи. Базова потреба у безпеці а також нижчий рівень доходів грають не на користь України, коли індивід приймає рішення про міграцію.

Окрім того, окремі країни проводять проміграційну політику – від спрощення процедури отримання громадянства для висококваліфікованих кадрів

до соціального забезпечення іммігрантів. Фактично, значний відсоток економічного зростання Польщі в пізніші роки був заслугою саме українських трудових емігрантів – після розпаду СРСР одним з ключових факторів притоку прямих іноземних інвестицій в Польщу були нижчі заробітні плати населення. Однак із вступом до спільного ринку ЄС та вирівнювання економічного зростання, все більше поляків або емігрували до країн з Європи із вищими доходами або просто відмовлялись працювати за менших заробітних плат. Саме тут на допомогу прийшли українські іммігранти – за даними дослідження у період масової міграції з 2013 по 2018 рік, українські мігранти приносили Польщі близько 0,5% зростання ВВП щорічно [13].

Після завершення військових дій та ліквідації внутрішніх бар'єрів на виїзд чоловічої частини економічно активного населення за кордон, вступ до спільного ринку ЄС та Шенгенської зони може тільки погіршити демографічну ситуацію в Україні.

Отже, вже зараз потрібно активно розробляти заходи для заохочення людей повертатися до України. Розглянемо декілька варіантів.

По-перше, за словами професора Еріка Райнерта, [4] рівень промислового розвитку країни та демографічна ситуація дуже пов'язані. Це пояснюється тим, що при збільшенні частки високотехнологічної виробничої індустрії, зростають обсяги виробництва та продуктивність праці, що викликає зростання ВВП, та попиту на працю. Це в свою чергу сприяє зростанню доходів в економіці. Зростання доходів сприяє збільшенню споживчого попиту, внаслідок чого ще більше зростає ВВП та заробітні плати населення відповідно. Отже, як вже зазначалось раніше, розвиток української промисловості, яка може виробляти продукцію з високим рівнем економічної складності, є одним з ключових напрямків економічного відновлення.

Окрім того, потрібно відновлювати житлову та критичну інфраструктуру. Переселенці, що мігрували зі східних областей, часто банально не мають куди

повертатися. Відбудова зруйнованої інфраструктури є одним із способів стимулювання українців до повернення.

Другим способом для заохочення повернення громадян України є подвійне оподаткування. Згідно з угодами про уникнення подвійного оподаткування, які сьогодні Україна має з більшістю країн, доходи мігрантів оподатковуються лише один раз – до бюджету країни, до ринку праці якої вони є залученими. Якщо буде введено подвійне оподаткування, то чисті доходи, які можна буде отримати працюючи в країнах ЄС не кардинально перевищуватиме українські доходи, тому рішення про еміграцію заради вищих заробітних плат вже не буде таким очевидним. Окрім того таке рішення принесе додаткові доходи в бюджет України.

Однак тут може виникнути декілька проблем. По-перше, українські мігранти явно не будуть задоволені таким рішенням. Потрібно розуміти суспільні настрої та комунікувати з населенням з цього приводу. По-друге подвійне оподаткування не може бути введене до завершення війни, адже велика кількість людей виїхала з потреб безпеки в першу чергу. По-третє подвійне оподаткування може бути лише незначною складовою стратегії відновлення – навіть якщо воно допоможе повернути певну кількість людей, але при цьому економічна ситуація в Україні продовжуватиме стагнувати, то це не дасть жодного результату, адже люди не затримуватимуться в країні без перспектив розвитку. І останнє – подвійне оподаткування може бути можливе тільки за умови діалогу та співпраці з європейськими країнами. Українська робоча сила сприяє зростанню економік країн ЄС, а також подвійне оподаткування може суперечити основним принципам спільного ринку ЄС –права на вільний рух товарів, капіталу та робочої сили. Тому, аби збирати податки на території третіх країн, Україна має переконати їх, що такий крок – необхідність для захисту національних інтересів держави та збереження її економічного суверенітету.

Третій спосіб повернення українських громадян частково перекликається з попереднім – це активні заходи країн Європи для повернення до території України. Чудовим прикладом тут може бути Норвегія, яка восени минулого року

запровадила програму виплат для українців, що повернуться на територію держави. Всім українцям, що перебували на території Норвегії, пропонувалось отримати 1500 євро на банківський рахунок, за умови, що ті повернуться на територію України та залишитись там. У разі повернення до Норвегії, особа повинна буде компенсувати суму.

Потрібно розуміти, однак, що такі заходи не будуть введені країнами ЄС із самостійної ініціативи і тут як і у випадку подвійного оподаткування потрібно вести діалог та переконувати на необхідності таких заходів, тому українська дипломатія і в цьому питанні відіграє ключову роль.

Демографічний чинник, хоча й є найважливішим, однак не єдиним фактором, що може створювати ризики для української економіки при вступі в ЄС. Розглянемо ще деякі суперечності внутрішньо європейського розвитку та глобальні фактори, що можуть мати вплив на Україну.

Дослідження Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника [27] виділяють наступні фактори впливу: доволі критичне ставлення деяких країн до перспектив інтеграції економіки України до ЄС (через її слабкість та необхідність субсидіювання зі спільного бюджету ЄС), послабленість консолідованої позиції країн-членів ЄС в питаннях реалізації внутрішньої політики та зниження темпів економічного зростання ЄС, що загострилось з початком повномасштабного вторгнення Росії на територію України в 2022 році.

Через зовнішню загрозу з боку РФ, проблему недостатньої консолідації зусиль країн ЄС в реалізації внутрішніх політик вдалось частково уникнути. Однак інші фактори ризику все ще актуальні. Наприклад, критичне ставлення певних країн ЄС до європейського потенціалу України можна побачити на прикладі вже згаданого зернового конфлікту – країни ЄС в першу чергу захищають власні інтереси і не є зацікавленими в тому, щоб допомога ослабленій економіці України та різноманітні спрощення правил ЄС йшли в розріз з їх національними інтересами. Тому євроінтеграційний процес України має бути

дуже поступовим та плавним, із прийняттям всіх європейських стандартів та норм.

Також варто приділити увагу ролі ЄС в системі сучасних геополітичних координат. На фоні зростаючої ваги Китаю в світовій економіці та певних економічних складнощів Америки, все більше виникає тверджень про можливу зміну світового порядку. Через це США почали торгівельну війну та політику агресивного протекціонізму по відношенню до Китаю. Конфронтація між країнами все більше зростає, і це прямо впливає на всю світову економіку. Окрім того, ЄС зіткнувся зі ще однією проблемою – агресивна війна РФ проти розв'язана проти України в самому центрі Європи становить загрозу безпеці союзу, а також загострює вже існуючі проблеми ЄС – старіюче населення, низький рівень енергетичної диверсифікації, необхідність змінювати глобальні ланцюги поставок та інше.

В цьому контексті все більше звучить пропозицій про необхідність певних кардинальних змін в структурі ЄС, які можуть прямо чи опосередковано впливати і на Україну.

Розглянемо інтерв'ю президента Франції Емануеля Макрона виданню The Economist [18], в якому він зазначає наявні загрози існуванню ЄС та необхідність перебудови союзу. В інтерв'ю були виділені наступні екзистенційні загрози для ЄС: військовий та геополітичний і економічно технологічний.

Перший ризик виникає через те, що ЄС загалом витрачає на оборонну промисловість не достатньо, особливо в порівнянні з США та Китаєм. Тим більше це починає становити критичний характер, зважаючи на те, що прямо по сусідству з ЄС ядерна держава розв'язала агресивну війну. Росія своїми діями принесла загрозу національній безпеці не лише України, а й усього Європейського союзу. Президент Франції заявив про необхідність більш рішучої та координованої відповіді агресору. Він вказав на необхідність створити більш об'ємні та дієві рамки політики безпека та військової політики на території ЄС

ніж НАТО. Однак такі дискусії лише ведуться в теоретичній площині і навіть сам Макрон заявив, що створення нової системи безпеки для континенту може відбутися лише після завершення війни в Україні. А станом на даний момент Україна продовжує одноосібно захищати ключові цінності ЄС – свободу та демократію. Хоча ЄС і виділяє макроекономічну та військову підтримку, але тим не менш Україні щодня доводиться втрачати сотні людей внаслідок агресії РФ. І ця теза повинна лежати в основі переговорних позицій України по більшості питань, де потрібно захистити національні інтереси.

Другий ризик – економічний і технологічний. Не може бути великої держави без міцної економіки, а також без енергетичного та технологічного суверенітету. Цей ризик гостро проявився на початку повномасштабного вторгнення РФ в Україну. Окрім того ЄС не надто добре відновився після спаду викликаного цією агресією і зараз потребує змін. За словами президента Франції, ЄС “занадто багато регулює, недостатньо інвестує та недостатньо захищає”. У геополітичній конфронтації США та Китаю, ЄС не буде вводити суворі торгові бар’єри, як це роблять вони, але при цьому діятиме в будь-якій ситуації виходити з власних інтересів (переважною мірою це стосується Китаю, оскільки країна шукає ринки для збуту продукції в умовах торгівельної війни). Нова парадигма Європейського союзу полягає в спрощенні, масовій декарбонізації індустріалізації, набагато швидшому інвестуванні, політиці досліджень і розробок, інновацій і продуктивності, а також захисту через торгову політику, яка повинна мати дзеркальні положення та заходи. Такий вектор розвитку відповідає наявним викликам, створеним торгівельною політикою США та Китаю.

Також в інтерв’ю [18] Емануель Макрон пропонує ідею створення так званих “чемпіонів” в різних галузях. Маючи спільні бюджетні можливості, та ситуацію економічного та технологічного відставання від Китаю та Америки, ЄС повинен діяти більш рішуче. По суті пропонується створювати певні кластери з декількох країн, що б спеціалізувались в першу чергу на одному виді діяльності (“три або чотири чемпіони у космічній галузі. , три-чотири в штучному інтелекті,

три-чотири в квантовому”). Тобто Макрон пропонує щось на кшталт проєкції інструментів економічної інженерії на глобальний рівень союзу – коли ЄС буде діяти як архітектор та брати активну участь у вирішенні напрямків спеціалізації конкретних економік через інвестиції зі спільного бюджету.

Отож, як бачимо, такі концепції багато в чому співпадають з стратегічними напрямками розвитку та реформ в Україні. Звісно, що до завершення війни на своїй території, Україна не зможе повноцінно долучатись до різноманітних програм ЄС, стратегій розвитку, брати активну участь у розробці нових безпекових та економічних систем союзу. Більше того, навіть проведення повноцінних структурних реформ в економіці сьогодні неможливе, через економічні збитки, завдані війною, а про притік іноземних інвестицій сьогодні точно не доводиться вести мову. Однак зараз Україна та ЄС активно співпрацюють у питанні гармонізації законодавств, введення стандартів ЄС в національній практиці та закладають програми розвитку, які в подальшому могли б стати міцним фундаментом для стрімкого економічного зростання, а також ЄС виступає в ролі одного з основних союзників України у війні.

ВИСНОВКИ

Захист національних інтересів в контексті процесу Європейської інтеграції є однією з ключових її площин. Для досягнення стабільного економічного зростання внаслідок інтеграції української економіки до Європейського союзу, українська влада має діяти з позиції забезпечення в першу чергу власних інтересів у різних сферах. Провівши аналіз досліджень та публікацій, можна виділити наступні напрямки роботи для захисту національних інтересів України в процесі приєднання до Європейського союзу:

1) Необхідність ретельного вивчення поточної структури функціонування Європейського союзу, політик ЄС та інших його механізмів; дослідження становлення Європейського союзу, виокремлення передумов його створення та ключових цінностей, що лежать в основі ЄС; вивчення тенденцій розвитку Європейського простору в майбутньому, зміни напрямків його руху.

2) Ретельне вивчення практики зарубіжних країн, їх механізмів захисту національних інтересів в процесах євроінтеграції. Окрему увагу приділити практиці вступу Польщі до ЄС, вивчити детально, якими інструментами користувалась Польща в процесі переговорів щодо вступу в ЄС та в період адаптації після вступу.

3) Проаналізувати економічні наслідки співпраці України та ЄС на даному етапі, та на основі них зробити висновки про необхідність ряду змін в секторальній структурі економіки України.

4) Необхідність розвитку власної технологічної промислової індустрії для забезпечення економічного суверенітету, створення більшої доданої вартості в економіці та її розвитку. Використання з цієї метою ряду інструментів економічної інженерії – включаючи інструменти податкової, митної, соціальної політики та державне фінансування і підтримку.

5) Необхідність створення сильної та консолідованої дипломатичної позиції, що враховувала б інтереси різних груп населення, в питанні переговорів

про вступ в ЄС, двосторонніх переговорах із зарубіжними країнами та інших сферах міжнародної діяльності, що можуть певним чином становити загрозу національним інтересам України.

6) Необхідність в першу чергу реформування та розвитку сільськогосподарського сектору економіки. Створення переробної галузі сільськогосподарської продукції та розвиток таких потенційних галузей як виробництво біопалива.

7) Ретельне вивчення європейського правового доробку з метою пошуку механізмів, що надавали б можливість захисту національних інтересів української економіки в умовах економічного союзу ЄС (на прикладі кейсу із заборonoю на експорт лісу-кругляка)

8) Необхідність вирішення демографічної кризи, що загострюється в умовах геополітичної невизначеності. Розробка з цією метою стратегії повернення населення України, що може включати такі пункти: створення потужної промисловості, що гарантувала б робочі місця та конкурентні заробітні плати, введення подвійного оподаткування, що спонукало б українців до повернення додому, співпраця з країнами-реципієнтами українських біженців стосовно розробки заходів для заохочення їх повернення, забезпечення населення соціальною підтримкою.

9) Необхідність державної підтримки в розвитку діджиталізації та технологічному прогресі, зокрема активна політика із впровадження штучного інтелекту в різноманітні сфери економіки.

10) Детальна розробка плану перехідного періоду при вступі до спільного ринку ЄС, поступове та планове впровадження політик ЄС.

Таким чином, наведені заходи зможуть забезпечити реалізацію національних інтересів різних суб'єктів при вступі України до ЄС та домогтись максимального економічного ефекту від інтеграції української економіки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Практикум з проведення тренінгів з європейської інтеграції (Тренінг «Підготовка фахівців з європейської інтеграції»)/ за ред. В. І. Чужикова. – К. : КНЕУ, 2014. 224 с.
2. Smart Specialization: theory and brief case studies A Report to The European Commission, Directorate General JRC, JRC Seville. April 2018. Prof. Erik Reinert, The Other Canon Foundation, Norway & Tallinn University of Technology, Estonia. DECEMBER 2018
3. The Vienna Institute for International Economic Studies, Thorvaldur Gylfason, Eduard Hochreiter and Tadeusz Kowalski. Different Choices, Divergent Paths: Poland and Ukraine – Research Report 465
URL: <https://wiiw.ac.at/different-choices-divergent-paths-poland-and-ukraine-dlp-6419.pdf>
4. ВТЗН КПІ ім. Ігоря Сікорського. (4 квітня 2019). Ерік Райнерт про економічні стратегії успішних держав. YouTube.
URL: <https://youtu.be/juQ7RFPFAD4?si=TYII5LSRGycSmUER>
5. International Monetary Fund Databank. URL: <https://www.imf.org/external/datamapper/NGDPDPC@WEO/EEQ/EUQ/EURO/EU/UKR>
6. DataCommons Databank.
URL: <https://datacommons.org/place/country/ESP?hl=ru>
7. Українська асоціація Римського клубу. Звернення до прем'єр-міністра України з приводу заборони на експорт лісу-кругляка. 2020. URL: <https://www.facebook.com/vhalasiuk/posts/pfbid0dzFPNkNyuVkiwid1KGg58uAwaZwndHbWDMXpN7tbe4yxfFbqzz2d4HpbGDz2tNv9l>
8. Mission of Ukraine to the European Union. Overview of Ukraine-EU Relations. 15 April 2021. URL: <https://ukraine-eu.mfa.gov.ua/en/2633-relations/zagalnij-oglyad-vidnosin-ukrayina-yes>

9. European Council. Council of the European Union. EU relations with Ukraine. URL: <https://www.consilium.europa.eu/en/policies/eastern-partnership/ukraine/>
10. Комунікаційна команда Офісу Віцепрем'єрки з питань європейської та євроатлантичної інтеграції. моніторинг реалізації плану заходів з виконання Угоди про асоціацію з ЄС.2024. URL:<https://pulse.kmu.gov.ua/ua/description>
11. Світлана Таран, Олександр Шепотило, Павло Яворський, Євгенія Бондаренко. Київська школа економіки. Аналіз торгівлі товарами між Україною та ЄС в рамках ПВЗВТ: поточний стан та перспективи для лібералізації. Січень 2022.
12. Жан Моне Модуль Управління в ЄС та політика європейської інтеграції Чорноморський національний університет імені Петра Могили. URL: <https://eugov.chmnu.edu.ua/milymediinyi-posibnyk/>
13. The contribution of immigration from Ukraine to economic growth in Poland Paweł Strzelecki, Jakub Growiec, Robert Wyszynski. 2021.
14. Горицвіт (10 жовтня 2023). Велике переселення народу. Як Україні подолати міграційну кризу. URL: https://www.youtube.com/watch?v=v7DG-xA_mQk&t=912s
15. Politico. Ukraine and EU push to start membership talks in June. 2023. URL: <https://www.politico.eu/article/ukraine-eu-membership-talks-june-diplomacy-eu-accession-negotiations/>
16. Єдиний веб-портал органів виконавчої влади України. Європейська інтеграція України. URL: <https://www.kmu.gov.ua/diyalnist/priorytety-uriadu/yevropeiska-intehratsiia-ukrainy>
17. Національна академія внутрішніх справ . Право Європейського союзу, URL: <https://arm.naiu.kiev.ua/books/eulaw/info/lec2.html>
18. The Economist. How to get rich from commodities. 2023. URL: <https://www.economist.com/leaders/2023/06/08/how-to-get-rich-from-commodities>
19. BBC News – Як найбільше багатство України може перешкодити її вступу до ЄС. 2023. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/articles/crg1zr7pddlo>

20. UkraineFacility – офіційний сайт. URL: <https://www.ukrainefacility.me.gov.ua/>
21. InvestNorth Macedonia. Free economic zones. URL: <https://investnorthmacedonia.gov.mk/free-economic-zones/>
22. Договір про заснування Європейської Спільноти (Договір про заснування Європейського економічного співтовариства): станом на 2005 рік. Верховна Рада України. 2005. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_017#Text
23. UkrainianBiofuelPortal. URL: <https://pellets-wood.com/>
24. Андрій Кітура, Вячеслав Панов. Forbes. Вуглецевий податок може коштувати Україні \$300 млн. По яких виробниках він вдарить найсильніше? Розрахунки ЕУ. 2023. URL: <https://forbes.ua/money/vugletseviy-podatok-mozhe-koshtuvati-ukraini-300-mln-po-yakikh-virobnikakh-vin-vdarit-naysilnishe-rozrakhunki-ey-22032023-12550>
25. Harvard's Growth Lab's. THE ATLAS OF ECONOMIC COMPLEXITY. 2021. URL: <https://atlas.cid.harvard.edu/>
26. Економічна Правда. Від експорту сировини до автомобілів. Як Україна розвиває переробку і що потрібно, аби її ставало більше. Вересень 2023. URL: <https://www.epravda.com.ua/projects/war-economy/2023/09/28/691957/>
27. Дудкевич В. І., Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника. Процес інтеграції України до Європейського союзу в контексті суперечностей внутрішньо європейського розвитку. 2021.

ДОДАТКИ

Додаток А

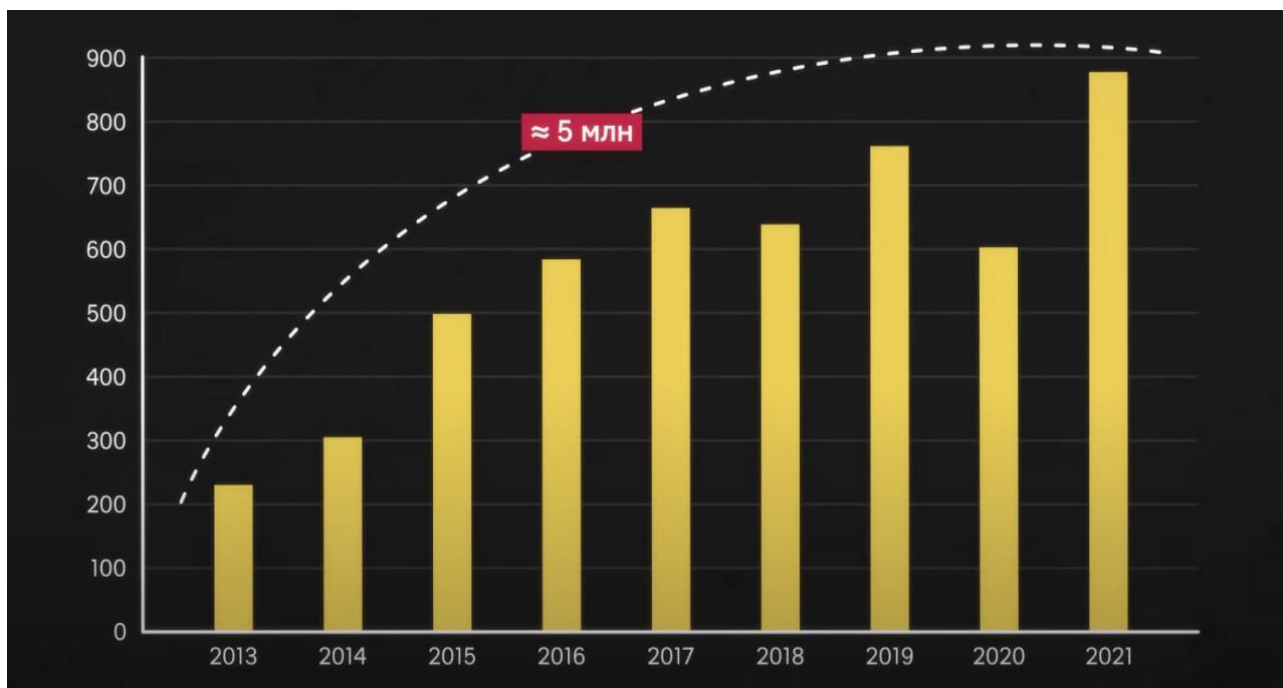
Показники імпорту товарів до України з ЄС-28 у 2013 та 2019 роках [11]

Група товарів	Обсяг, млрд дол. США		Структура, %		Приріст 2019 до 2013	
	2013	2019	2013	2019	млрд дол. США	%
Продукти рослинного і тваринного походження	1,56	1,09	5,8%	4,3%	-0,47	-30,2%
02 м'ясо та їстівні субпродукти	0,31	0,15	1,1%	0,6%	-0,16	-51,9%
04 молоко та молочні продукти, яйця птиці; натуральний мед	0,13	0,16	0,5%	0,7%	0,03	22,3%
08 їстівні плоди та горіхи	0,26	0,12	1,0%	0,5%	-0,14	-54,4%
10 зернові культури	0,22	0,12	0,8%	0,5%	-0,10	-46,8%
Жири та олії тваринного або рослинного походження	0,10	0,07	0,4%	0,3%	-0,04	-34,0%
Готові харчові продукти	1,42	1,68	5,2%	6,7%	0,27	18,9%
19 готові продукти із зерна	0,12	0,17	0,5%	0,7%	0,05	36,6%
22 алкогольні і безалкогольні напої та оцет	0,29	0,34	1,1%	1,4%	0,06	20,3%
Мінеральні продукти	3,09	2,80	11,5%	11,2%	-0,30	-9,6%
27 палива мінеральні; нафта і продукти її перегонки	3,02	2,72	11,2%	10,9%	-0,30	-9,8%
Продукція хімічної та пов'язаних з нею галузей промисловості	4,93	4,38	18,3%	17,5%	-0,55	-11,1%
30 фармацевтична продукція	2,32	1,56	8,6%	6,2%	-0,76	-32,6%
31 добрива	0,05	0,43	0,2%	1,7%	0,39	795%
Полімерні матеріали, пластмаси та вироби з них	2,13	1,68	7,9%	6,7%	-0,44	-20,9%
Товари деревообробної та паперової промисловості	1,52	0,82	5,6%	3,3%	-0,70	-46,2%
44 деревина і вироби з деревини	0,29	0,14	1,1%	0,6%	-0,14	-49,8%
48 папір та картон	1,14	0,61	4,2%	2,4%	-0,53	-46,3%
Товари легкої промисловості	0,86	0,95	3,2%	3,8%	0,09	10,8%
Вироби з каменю, гіпсу, цементу	0,50	0,33	1,8%	1,3%	-0,17	-34,7%
Товари металургійної промисловості	1,82	1,36	6,7%	5,4%	-0,46	-25,1%
72 чорні метали	0,47	0,34	1,7%	1,4%	-0,13	-27,9%
73 вироби з чорних металів	0,56	0,47	2,1%	1,9%	-0,09	-15,9%
Машини, механізми, електротехнічне та оптичне обладнання	5,73	5,93	21,2%	23,7%	0,20	3,5%
84 реактори ядерні, котли, машини	3,41	3,34	12,6%	13,3%	-0,08	-2,3%
85 електричні машини	1,87	2,10	6,9%	8,4%	0,23	12,1%
Засоби наземного транспорту, лігальні апарати, плавучі засоби	2,87	3,37	10,6%	13,5%	0,50	17,4%
87 засоби наземного транспорту, крім залізничного	2,76	3,25	10,2%	13,0%	0,50	18,1%
Різні промислові товари та твори мистецтва	0,32	0,33	1,2%	1,2%	0,01	4,8%

Джерело: Світлана Таран, Олександр Шепотило, Павло Яворський, Євгенія Бондаренко. Київська школа економіки. Аналіз торгівлі товарами між Україною та ЄС в рамках ПВЗВТ: поточний стан та перспективи для лібералізації. Січень 2022.

Додаток Б

Кількість дозволів на проживання в ЄС, отриманих українцями з 2013 по 2021

Джерело: Горицвіт (10 жовтня 2023). Велике переселення народу. Як Україні подолати міграційну кризу. URL: https://www.youtube.com/watch?v=v7DG-xA_mQk&t=912s